

RIIGIKOGU

IV koosseis.

III istungjärk.

47. koosolek.

3. aprillil 1930.

Sisu:

1. O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele viivitamise kohta alevite maaga varustamisel.
2. Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele popsikohtade korraldamisega viivitamise kohta.
3. Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele maal tööliste elukorterite lammutamise kohta.
4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Hariduse- ja sotsiaalministri ebaseadusepäraste sammude kohta õpetajate lah-tiregistreerimise ja vallandamise suhtes.
5. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 10.15 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi
A. Tõllassepp.

1. O. Gustavson'i küsimine Vabariigi Valitsusele viivitamise kohta alevite maaga varustamisel.

O. Gustavson (stp, loeb):

1. Kas on Vabariigi Valitsuse arvates vajalik, et saaksid asuda neile määratud maade valdamisele ka need alevid, kelle administratiiv-piirkond on määratud kindlaks või laiendatud pärast 1. maid 1928?
2. Kas loeb Vabariigi Valitsus otstarbekohaseks, et tähendatud valdamisele-asumine võiks sündida 1. maist 1930?
3. Kui jah — siis: millistel motiividel viivitab Vabariigi Valitsus seisukohavõtmisega sotsialistide poolt esitatud Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse täiendamise seaduse kohta, mille kiire vastuvõtt võimaldaks kõne all olevatel alevitel asuda valdama neile määratud maid 1. maist 1930?

Sekretäri kohal asub sekretäri teine abi **O. Gustavson.**

2. Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele popsikohtade korraldamisega viivitamise kohta.

Põllutööminister **A. Kerem:** Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud küsimuste kohta oleks minul järgmist teatada. Kogukonna-, asutuste- ja erarendi-maade korraldamise seadus astus jõusse

8. märtsil 1926. Palvete esitamise täht-aeg korraldusekomisjonidele lõppes seaduse § 17. alusel 8. märtsil 1927 ja kohalikkudes korraldusekomisjonides pidid need otsustatama 6 kuu jooksul, see on 8. septembriks 1927, missuguseks tähtajaks väike osa korraldusekomisjonides otsustamata jäi, kuna see oli tingitud peaasjalikult asjade poolelijäämisest, et võimaldada asjaosalistele pooltele tarvillikude tõenduste esitamist ja pärijate seaduslikkudesse õigustesse kinnitamisest. Korraldusekomisjoni otsuste peale oli võimalik ühe kuu jooksul edasi kaevata maakorralduse komisjonile, see tähendab hiljemalt 8. oktoobriks 1927, ja viimane oli kohustatud kaebusi läbi vaatama seaduse põhjal hiljemalt 8. oktoobriks 1928. Siin korraldusekomisjonides on tõepoolest mõned asjad viibinud, ja selle põhjustena võiks kokkuvõtlikult järgmist ette tuua.

Tekkisid tarvidused kohapealse ekspertiisi toimepanemiseks asjaosaliste nõudel, kui ka maakorralduse komisjonide eneste äramääramisel. Asjatoimetusi oli tarvis sagedasti korraldusekomisjonidele tagasi anda uueks otsustamiseks. Peale selle oli takistuseks asja korraldamise seismapanek asjaosaliste surma korral kuni seaduslikkude pärijate kinnitamiseni või hooldajate määramiseni Tsv. kp. sead. nõuete kohaselt, ja osalt on viivitust põhjustanud ka asjaolu, et maakorralduse komisjoni liikmel ei olnud ainult see toimetus ülesandeks, vaid neil lasus ka palju teisi ülesandeid, mille täitmist samavõrt kiiresti nõuti. Praegu on peakomisjonis veel kaunike hulk asju otsustamata. Peakomisjoni jaoks ei ole seadus tähtaega määranud, kuid kui ma kannaksin ette — arvan aga, see viib asja liiga kaugele — need arvud ja numbrid, kui sagedasti peakomisjon istunud ja kuipalju ta asju otsustanud, siis ei saa selle järgi kuidagi oletada, nagu oleks peakomisjon sihilikult teinud takistusi või venitanud asju. On loota, et peakomisjonil pärast esimest maid on võimalik pühendada oma tööjõust suurem osa nimetatud küsimuste lahendamisele, kuni esimese maini lasub peakomisjonil asunikkude kruntide planeerimise koorem. Juba käesoleva aasta jooksul on loota, et enam-vähem kõik küsimused peakomisjonis otsustatakse.

Mis puutub popsikohtade eraldamisse ja nende elujõuliseks muutmisse riigi tagavaramaa arvel, kas juurdelõigete teel või teiste korralduste kaudu, siis tuleb neid küsimusi arutada ja teostada ühes

riigimaade planeerimisega. Oleks asjatu jõukulutus, kui maamõõtjad peaksid eraldi popsiküsimuse lahendamiseks rändama ühest kohast teise. Käesoleva aasta töökava on minul kavatsus nii kokku seada, et kui maamõõtja tuleb teatavasse piirkonda, siis lahendab ta seal niihästi asunikkude kui ka popsikohtade küsimused. (V a h e l h ü ü e keskest.) Kuidas minevikus oli, seda ma ei tea, aga kuidas see töökava kokku seatakse minu ajal, seda tean. See kava tuleb teostamisele siis, kui kevadine maamõõdu sesoon algab, nii et praegu selle kohta oleks varane rääkida. See oleks kõik, mida käesolevas küsimuses tahtsin ette tuua.

O. Gustavson (stp): Arupärijate nimel teatan, et arupärijad ei ole vastusega rahuldatud, ning teen ettepaneku, pidada läbirääkimised järgmisel arupärimis-koosolekul.

E t t e p a n e k v õ e t a k s e v a s t u .

3. Vabariigi Valitsuse vastamine arupärimisele maal tööliste elukorterite lammutamise kohta.

Põllutöominister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Käesoleva arupärimise kohta on mul järgmist ette kanda.

Mõisade majapidamisest tingitult on mõisades hooned koondatud ühte kokku, mille tõttu planeerimisel on võimata iga krundi jaoks tarvilikke hooned eraldada. Selle tõttu satub mõne krundi piiresse rohkem hooned, kui krundi majapidamiseks tarvilik. Säärastel kordadel selgitab Põllutöoministeerium, missugused hooned või nende osad krundi kasutajale tarvilikud, hindab need kasutusekõlblikkudeks ja müüb krundi kasutajale. Need hooned, milliseid krundi majandamiseks ei saa kasutada, hinnatakse kasutusekõlbmatuiks ja müüakse mahalõhkumiseks peamiselt kohalikkudele maakasutajatele ehitusematerjaliks. Kasutusekõlbmatute hoonete hulka satub ka elamiskõlblikke hooned, kuid see on paratamata, sest krundi rentnikule ei saa rohkem hooned rendile anda, kui majapidamisele tarvilik, kuna liigsete hoonete korrashoid ja rent krundi rentnikule ilmaaegseid ja tunduvalt väljaminekuid teevad. Seetõttu on osa hoonete lammutamine möödapääsematu, ja nende müüki soovitav teostada võimalikult pea, sest hoonetest saadavat kõlblikku ehitusematerjali saab kasutada uute hoonete püstitamiseks, kuna vastasel korral kasutusekõlblik ehitusematerjal hävineb.

Kasutusekõlbmatute hoonete likvideerimisel on Põllutöoministeerium arvestanud seda, kas ja kuidas on võimalik varustada korteriga määratud maasaajaid kui ka endisi mõisatöölisi. Hoonete müü-

giga on viivitatud, kuni maasaajad oma kruntidele hooned püstitanud. Ka võetakse hoonete müügil ostu-müügi lepingutesse tingimused, mille järgi hoone omandaja ei saa enne hoone lammutamisele asuda, kui elanikud oma kruntidele ehitatud hoonetesse asunud, või üürnikud teistesse eluhoonetesse ümber paigutatud. Igal juhtumisel on Põllutöoministeerium hoonete likvideerimisel silmas pidanud seda, et üürnikud ei jääks peavarjuta. On aga hoone likvideerimine möödapääsematu, siis on elanikud paigutatud teistesse kõlblikkudesse hoonetesse, misjuures hoonete kasutajaid aegsasti informeeritakse olukorrast.

Siinjuures olgu tähendatud, et Põllutöoministeeriumi ülesanne on eeskätt varustada korteritega maasaajaid, kui ka maasaamisõiguslikke mõisatöölisi, kuna teisi on varustatud ja edaspidi varustatakse korteritega niivõrt, kui seda võimaldavad kohapealsed olud.

Paljud kohalejäetud „kasutusekõlbmatud“ hooned on aastate jooksul muutunud elamiskõlbmatuks, kuna majakasutajad hoonete juures mitte üksi ei tee jooksvaid remonte, vaid isegi lõhuvad hooned — näit. Laatres, Arknal, Karungas, Injus ja mujal. Ka on sagedased juhtumised, kus hoonete kasutajad riigile rendi võlgu jätavad. Põllutöoministeeriumil puuduvad summad hoonete parandamiseks ja kuigi selleks tarvilikke summasid nõuda, siis jääb küsitavaks, kuivõrt otstarbekohane on kasutusekõlbmatuid hooned, millised lähematel aastatel lammutatakse, parandada, kuna parandused selle aja jooksul ei amortiseeru.

Riigi hoonete kasutajate hulgas leidub ka sääraseid kodanikke, kellel puudub maasaamise õigus ja kes endile mujalt korterit ei muretse, olgu siis, kui hoone niivõrt ära laguneb, et elamine seal võimata.

Arupärimise üksikute punktide kohta oleks seletada järgmist.

Ahja as. kr. nr. 59. piirides asub kasutusekõlbmatuks hinnatud endine tööliste maja, mida kasutab 4 perekonda. Hoone kasutajad ei ole asunikud, ega ka maasaamisõiguslikud mõisatöölised. Asunik, kelle krundi piirides hoone asub, on korduvalt nõudnud hoone likvideerimist. Hoone on ka korduvalt müügil määratud, kuid üürnikkude protesti tõttu on müük edasi lükatud. Kuna aga krundi kasutaja krundi omandada soovib ja enam nõus pole hoonet kohale jätma, siis määras Põllutöoministeerium hoone müügil käesoleva aasta kevadel, misjuures hoone ostu-müügi lepingusse võetakse tingimus, et hoone omandaja ei saa enne kuut kuud asuda hoone lammutamisele.

Hoone üürnikkudele teatati hoone lammutamisest ja nende palvele vastati, et takistust ei ole üürnikkude ümberpaigutamiseks vabadesse ruumidesse, kui kohapeal kohased vabad ruumid olemas.

Kavastu asunduses ei ole viimastel aastatel hooneid likvideeritud ega seetõttu mõisatöölisi korterita jäetud. Ka Kastre asunduses ei ole mõisatööliste hooned likvideeritud. Suurem osa mõisaahooneid asub endisele mõisaomanikule Essen'ile tagasi-antud krundi piires. Põllutööstusteeriumis olevatel andmetel ei ole endine mõisaomanik tööliste hooneid lammutanud ega töölisi välja tõstnud. Ja kuigi peaks Essen hooneid lammutama või töölisi hoonetest välja tõstma, siis ei saa Põllutööstusteerium siin midagi teha, kuna krunt ei kuulu enam riigile.

Mõisatöölisele on Põllutööstusteerium võimaldanud ja võimaldab ka tulevikus elukorterite saamist niivõrt, kui seda võimaldavad kohapealsed tingimused.

Eesti Maapangalt saadud andmetel on asunikkudele ehituselaenu määratud — ma ei hakka siin neid aastateviisi ette lugema, — kuni 1929. aastani on kokku antud 16.041.940 krooni. Laenu on välja saadetud hiljemalt 2 nädala jooksul, välja arvatud mõned erandjuhud, kus väljasaatmises tekkinud viivitused.

Ehituselaenu elukorterite ehitamiseks maale on antud kogusummas 329.080 krooni.

Põllutööstusteeriumil puuduvad andmed, et oleks asunikke, kes ehitusmaterjali kohale vedanud, kuid mitme aasta jooksul pole laenu määratud. Küll on tungivamatel juhtumistel, kui krediit lubas, väljaspool järjekorda laenu määratud.

Nagu ettetoodud andmetest nähtub, on maale ehituselaenu määratud ligi 20 miljonit krooni ja antakse asundusekapitali summadest ka tulevikus niivõrt, kui seda kapital võimaldab.

M. Mihkelson (stp): Arupärijate nimel teatan, et meie ei ole rahuldatud vastusega käesolevale arupärimisele ja teen ettepaneku,

pidada läbirääkimisi järgmisel Riigikogu arupärimis-koosolekul.

Ettepanek võetakse vastu.

4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Hariduse- ja sotsiaalministri ebaseadusepäraste sammude kohta õpetajate lahtiregistreerimise ja vallandamise suhtes.

M. Mihkelson (stp): Ühenduses Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt esitatud arupärimisega Hariduse- ja sotsiaalministri ebaseaduse-

päraste sammude kohta õpetajate lahtiregistreerimise ja vallandamise suhtes tahaksin tuua ka teisi näiteid sellelt alalt, millised on just viimaseil päevil aset leidnud Läänemaal. Seal valitsevat ebaõiguslikku õpetajate olukorda selgitab kõige paremini anekdoodiliselt kõlav fakt. Nimelt neil päevil olevat konstateerinud Läänemaa koolivalitsuse juhataja, kes sel kohal juba kolm aastat, millise aja kestel tema kaasabil ebaseaduslikult vallandatud ja määratud kümneid õpetajaid, et ometi kord olevat Riigikohus temaga ühel arvamisel olnud õpetaja vallandamise asjus. Säärase ebanormaalse olukorra tekkimises on õige tunduvalt süüdi Hariduse- ja sotsiaalministeerium, kes ei näi hoolitsema oma otsuste seaduslikkuse eest, ega valva maakoolivalitsuste ebaseadusliku tegevuse järele.

Iseloomulikumaid näiteid sellest, kuidas hariduseministeeriumi ebaseadusliku tegevuse tõttu kõrvaldati õpetaja koolitööst ja halvati mitmeks kuuks koolitegevus, leidis aset Vormsi saarel, kus elavad peamiselt rootslased.

Läänemaa koolivalitsuse juhataja oli Vormsi saarel poliitilisel kõnekoosolekul lubanud, väljudes nähtavasti peamiselt poliitilisest kaalutlusist, asutada pea igasse külasse abikooli. (Keskelt: Tühi jutt.) Algkooli kättesaadavaks tegemine on kindlasti tervitatav nähe, kuid seda tuleks teha seaduses ettenähtud korras. Selle asemel aga teeb maakoolivalitsuse juhataja korralduse oktoobrikuus avada 8 õpilase jaoks abikool Vormsi saarel Husby külas ning selleks 4—5 km kaugusel olevast Norrby algkoolist, kus on 68 õpilast 3 õpetajaga, üks õpetaja Husbysse üle viia. See nõue on aga vastolus Avalikkude algkoolide seadusega, millise § 26 nõuab uute algkoolide asutamiseks maavolikogu sellekohast nõusolekut, kusjuures ära kuulatakse ka majanduslikkude kulude kandja, seega vallavolikogu arvamine. Seda nõuavad ka hariduseministeeriumi algkoolidevõrgu loomise põhijooned 23. märtsist 1922 nr. 21317. Käesoleval juhul maavolikogusse asja aga üldse ei viida. Vormsi vallavolikogu asub 22. novembril 1929 eitava seisukohale. Ja vastuväited on ometi kaaluvad. Ei saa ju Avalikkude algkoolide seaduse § 5. märkuse põhjal 8 õpilase jaoks klassi ega abikooli avada, kuna selleks peab olema vähemalt 15 õpilast. Peale selle ei valdanud Husby külasse üleviidud õpetaja T. Gärdsström, kes rahvuselt rootslane ja lõpetanud Rootsisis Upsala seminari, küllaliselt Eesti keelt, et seda õppeainena õpetada. Aga hariduseministeeriumi ringkirjaga 10. XI 1925 nr. 24643 tuleks vähemusrahvuste koolides erilist rõhku panna Eesti keele õpetamisele. Ei kaalutud küllalt põhjalikult vastavalt algkoolidevõrgu

loomise põhijoontele 23. III 1922 nr. 21317 p. 3 võimalust internaadi avamiseks Norrby kooli juurde, kusjuures ainult tagantjärele seda küsimust koolinõunik Enno kaudu — 4. II 1930 — selgitatakse. Peale selle oleks tulnud Norrby algkoolis 2 õpetajal töötada 60 õpilasega ja igapäev kolme klassikomplektiga, mis ka vastolus maksvate määrustega. Peaasi aga, Lääne maavolikogu polnud üldse otsustanud Husbyse abikooli avada vastavalt Vallalikkude algkoolide seaduse § 26, pealegi õppeaasta keskel. Seega tuli lugeda maakoolivalitsuse juhataja tegevus täiesti seadusevastaseks. Sellest hoolimata nõuti kategooriliselt kirjaga 3. I 1930 Husbyse algkooli avamist 7. jaanuarist 1930 alates, ja määrati sinna õpetajaks Norrby algkooli õpetaja T. Gärdsström. Vallavalitsus, tugeses vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse §§ 70. ja 87., ei saanud sellega nõus olla, kuna pealegi ümberkorraldus teostati õppeaasta keskel, mis koolielu nende arvates halvaks. Ühtlasi otsustas vallavalitsus õigust otsima minna Tallinnasse Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi. Siin kõneldigi jaanuarikuul direktor härra Ollik'uga, kes vallavanema ütluse järgi leidnud Vormsi vallavalitsuse seisukoha õige olema ja lubanud Husby külasse abikooli avamist mitte lubada ning esialgu asja seisma panna. Kirjaga 15. I 1930 nr. 24109 nõudis hariduseministeeriumi koolivalitsus maakoolivalitsuse otsuse seismapanemist. Kuigi maakoolivalitsus selle kirja kätte sai, saatis sellest hoolimata maakoolivalitsuse juhataja lubamatu teravas toonis kirja õpetaja T. Gärdsström'ile, ähvardades ta tagandada, kui viimane ei asu seadusevastaselt avatud algkooli tööle. Ning 4. II 1930 keelati Gärdsström'ile õppetööle ilmumine ja pandi ette ta tagandada ametist. Õpetaja helistas mitmel korral hariduseministeeriumi, nõudes seaduslikku kaitset, kuid lubadustele vaatamata tehti mõni päev hiljem just vastupidine seadusevastane otsus. Enne seda pööras Gärdsström selles asjas ka minu kui Läänemaa esindaja poole. Ma käisin isiklikult 18. või 19. jaanuaril s. a. hariduseministeeriumi kooliosakonnas. Direktor Ollik'u puudumisel kõnelesin härra Nuth'iga neist asjust, nõudes, et hariduseministeerium peaks olema ikkagi seaduslikkuse ja õiguse järele valvajak, kuna maakoolivalitsus ei ole ju täitnud ministeeriumi korraldust asja seismapanemise suhtes. Lubatigi asja õiglaselt korraldada. Ent sellest hoolimata, ignoreerides maksvaid seadusi, milliseid ma ennem seda üksikasjalikult märkisin, ja direktor Ollik'u suusõnalisi lubadusi Vormsi vallavalitsuse liikmetele, just sama isiku — härra Ollik'u — poolt saa-

detigi 24. I 1930 nr. 24109 Lääne koolivalitsusele järgmine kiri:

„Teatan maakoolivalitsusele vastavalt täitmiseks hariduseministeeriumi koolivalitsuse direktori järgmise resolutsiooni maakoolivalitsuse 21. I s. a. nr. 900 kirjale Vormsi koolide kohta: „Kuna Läänemaa koolivalitsuse korraldused ei tekitavad valale ega riigile uusi kulusid, võimaldavad aga lastele kooliskäimise, tuleb nende korralduste täideviimine lubada, nii Norrby kui ka Förbi koolide suhtes, kuid Läänemaa koolivalitsusel tuleb hoolitseda, et Husby koolis Eesti keelt korralikult õpetataks. 24. I 1930. G. Ollik. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse direktor.“

Kui nüüd õpetaja Gärdsström tahtis asuda ametikohuste täitmisele Husby abikoolis, siis leidis ta eest tühja toa: ei olnud mingisuguseid õppeabinõusid, pinke ega koolitahvliit, kuigi algkoolide seaduse § 44. järgi ei või õppeabinõudeta kooli avada. Samuti pakuti õpetajale elukorteriks vana sahver, kus polnud ahju, millise kohta küll hiljem olevat koolinõunik Enno diplomaatiliselt tähendanud: „õpetajale pakutud toas ahi oli sein sees ja sein ahju kohalt lahtine, mida aga võimalik oleks sulgeda“. Kuna aga õpetaja, minu arvates, pole mõni jääkaru ega kivijajärgu metsinimene, kes kesktalvel saab metsas elada, ega ka algkool pole muhamediuse koorani õppimise kool, kus õpitakse istudes põrandal, siis ei saanud õpetaja, kuigi hariduseministeerium ja maakoolivalitsus seda soovisid näha, asuda sinna ja teha sääraustes oludes tööd. Sellele järgnes kõrge maakoolivalitsuse juhataja käsk 4. II 30 nr. 900, keelata Gärdsström'ile edaspidi õppetööle ilmumine ning ette panna ametist tagandada. Ametisse määrati uus õpetaja. Ühtlasi tehti korraldus õpetaja Gärdsström'i palga väljamaksmise seismapanekuks, arvates 15. I 1930 ning, minu teada, viimase ajani pole õpetajale üle kahe kuu palka makstud, kuigi Hariduse- ja sotsiaalministeerium ei olevat ühinenud maakoolivalitsuse otsusega 4. II 1930. Siinjuures tuleb meelde lause: „Kui mägi ei tule Muhamedi juurde, siis läheb Muhamed mäe juurde.“ Käesoleval juhul on küll katsutud mäge, see tähendab algkooli, Muhamedi — 8 õpilase — juurde tuua. Kuigi sisuliselt algkooli kättesaadavamaks tegemise vastu midagi ei saa olla, ja sageli on see tervitatav nähtus, nõuab praeguse aja väga reaalne faktor — seadus — säärauste mägede ümberpaigutamisel elementaarsematest seadustest ja määrustest kinnipidamist. Käesolevas asjas on aga aset leidnud Läänemaa koolivalitsuse juhataja tujude ja seadusevastase tegevuse soodustamine hariduseministeeriumi

koolivalitsuse poolt, milline on halvanud kesk õppeaastat mitmeks kuuks koolitegevuse, kutsunud esile rea sekeldusi ning soovimatuid nähtusi, nagu õpetaja töölt kõrvaldamise j.n.e. Oleks huvitav teada, kas Hariduse- ja sotsiaalminister loeb ministeriumi teguviisi Vormsi vallas abikoolide asutamise suhtes seadusepärases ning mida mõtleb teha selles küsimuses, nõnda ka üldse õpetajate õiguste kaitseks, et Hariduse- ja sotsiaalministeriumi saaks edaspidi pidada seasdukkuse üle valvajakaks.

J u h a t a j a : Rkl. M. Martinson'ilt on järgmine ülemineku-vormel:

„Riigikogu, ära kuulates läbirääkimisi Vabariigi Valitsuse vastamise puhul arupärimisele Hariduse- ja sotsiaalministri ebaseadusepäraste sammude kohta õpetajate lahtiregistreerimise ja vallandamise suhtes, läheb päevakorras edasi.“

J. V i l m s (töer): Väga austatud Riigikogu liikmed! Käesoleva arupärimise puhul ettetoodud asjaolud on lõppenud hariduseministeriumile väga halvasti, sest Riigikohus on otsustanud teisiti, kui seda tegi valitsus. Minu ülesanne ei ole üksikasjalikult neid vormilisi vigu ja külgi ette kanda, mis arupärimise põhjendajate poolt külluses tehtud, vaid ma oleksin tahtnud nende sisuliste külgede juures peatuda, kust niisugune seisukord ilmus ja mispärast säärasele tagajärgele jõuti.

Esimene asi, mis puutub Võru rahvahariduse seltsi keskkooli küsimusse, on enam-vähem selge, kus hariduseministerium ise on tunnistanud härra ministri suu läbi teatava eksituse ja selgusetuse.

Seisukord oli säärane, et oli kaks kooli, mis ministeriumi ettepanekul ühendada tulid. Rahvahariduse selts oli nõus, ja Vabariigi Valitsus otsustas 31. juulil 1929 need kaks kooli üheks kooliks koondada. Nüüd on lugu niisugune, et kui koolid koondatud, siis peaks ka õppejõud koondamise korras ametisse pandama. Hariduseministerium otsustas aga, et siin on uue kooliga tegemist — pärast seda, kui Vabariigi Valitsus otsustanud, koolid koondada, — et tulevad vanad õpetajad vallandada ja uuesti valimise korras registreerida. Selle otsusega ei olnud mõned õpetajad rahul ja kaebasid Riigikohusse. Riigikohus otsustas, et see on koondatud kool, ja peab koondamise korras õpetajad uuesti ametisse võtma. Selle järele otsustas hariduseministerium, et koolid tulevad ametlikult sulgeda, ja kuna see ei ole uus kool, siis lubati tal teotseda 1929./1930. õppeaasta kestel, pärast aga välja arvata avalikkude koolide võrgust.

Peale selle tuleb esitada palve uue kooli avamiseks 1. maiks 1930. On näha, et hariduseministerium on käinud säärast teed, et ta valitsuse otsusega kokkukõlas tunnustas kooli koondatud kooliks, aga pärast ei tahtnud seda teha ja katsus kooli uueks kooliks tembeldada, millest kokkupõrge õpetajatega tuli, ja milles oli Riigikohus teistsugusel arvamisel.

Nüüd on küsimus, milleks oli seda vaja, et vastollu sattuda valitsuse otsusega ja Riigikohtuga. Sellele vastab härra minister oma vastuses stenogrammi järgi, et küsimus on olnud selgusetu. Ei olevat vana rada ees olnud ja erakondlikud voolud on takistanud asja küllalt asjalikult otsustamast. Härra minister tunnistab sellega, et asi oli selgusetu ja on tehtud kõrvalistel mõjudel samra, mis küllalt hea ei ole ja teisiti oleks tulnud teha. Nii on siin härra minister ise oma seletuses tunnistanud, et teatavad mõjud on tegevad olnud väljaspoolt, seepärast võiks sellest küsimusest lühidalt mööda minna.

Hoopis teine asi on Kildu algkooli küsimus. Siin on härra minister arvamisel olnud, et siin ei ole midagi halvasti tehtud, mis oleks teisiti otsustamist vajanud. Süüdistused, mis siin ette kantakse, on kolme laadi: 1) et on Kildu algkoolis tarvitatud kehalist karistust, õpilasi löödud ja pekstud niiviisi, et veri olevat välja löödud. Vitsakimp olevat õppeabinõude hulka võetud. Kõigist sellest järgneb, nagu oleks tegemist siin poksikooliga, nagu vahelhüüetest selgus, kus tugev koolijuhataja, raskekaalu mees, võitleb nõrgaga, kooliõpilasega, muidugi selle vahega, et vastane ei saa vastu lüüa; 2) on sääraseid süüdistusi, et ekskursioon olevat toime pandud vastava loata; 3) kaevatakse selle üle, et koolijuhataja ei ole maksma pannud koolis tarvilikku korda ja seetõttu tagandada tulnud.

Kui vaatleme sisuliselt neid süüdistusi, siis näeme, et esimene süüdistus peksmise asjus on Riigikohtu otsusega sisuliselt ümber lükatud. Härra minister tõi ette juhtumeid, mida ta esitab siin kui uusi fakte, et need olevat teisest kategooriast kui kohtu asi. Siin olevat asi täitsa selge ja vastuvaidlemata võimalik säärast otsust teha, nagu ministerium tegi. Kui vaatleme neid lugusid, mida härra minister esitas, kust need pärit, mis laadi need on, siis näeme, et tegemist tunnistustega, mida Riigikohtus ette kantud, mille Riigikohus asja arutamisel osalt oma motiividesse pannud, mille juurde mina pärast tagasi tulen; neid ei ole saadud aga arutada, sest need on tunnistused, mis antud isikute poolt, kes ei ole heas vahekorras õpetajatega, ja need tunnistused ei ole tõenduseks erapooletusse juurdlusematerjal. Härra Raabe ise eitab samuti kõiki

neid süüdistusi, mis talle tagantjärele ette heidetakse. Ei tohi unustada, et Riigikohtu otsus oli alles käesoleval aastal, kuna peksmise juhtum oli hulk aega tagasi. Riigikohtus katsuti kindlaks teha faktiliste materjalidega, et härra Raabe algkoolis just peksmise süsteem valitseb, kuid seda süsteemi ei suudetud tunnistajate varal selgeks teha. Nii ei ole mingit uut fakti peksmise suhtes esitatud ega suudetud koguda pärast Riigikohut.

Kui vaatleme asja sisuliselt, tähendab vaatleme nõndanimetatud peksmist ja löömist üldse pedagoogilisest küljest, siis teame, et välismail, nimelt Inglise ja Ameerika koolides on kehaline karistus lubatud, meil aga Avalikkude algkoolide seaduse järgi keelatud. Kooliõpetajad, kellega olen rääkinud selles asjas, ütlevad, et niisugune asi võib ette tulla, et on juhte, kus närvid lähevad vahetevahel pingule teatava õpilase juures ja kõhale antakse vabam voli, kui tegelikult tohiks olla. Õpetaja on ka inimene ning ei suuda end igakord tagasi hoida.

Vaatleme edasi laste koosseisu koolides. Lubatagu meelde tuletada üht kirjutust „Päevalehest“, mis ilmus pealkirja all „Meil on vaja ulakate kooli“. Seal öeldakse, et algkool peab koguma endasse kõik õpilased, kes aga sinna tulevad. Algkool ei istu maha, et koguda head astjasse ja heita pahad kõrvale; tal pole seda õigust. Keskkool viskab välja, kes ei kõlba temale, algkool aga peab vastu võtma ka need, kes seal ristiks ja õnnetuks. Ta peab tegema alaväärtuslikud vesivõsud ka kultuurtaimeiks. Aga veel enam: algkool on sunnitud sagedasti jätma head hooletusse ja pöörama tähelepanu pahadele, sest riik nõuab, et puudulikud saaksid täielikkudeks; head on isegi head. Meie asetame alaväärtusliku inimesvõsu tublimate vahele, et ta sirguks teiste naja; meie paneme kelmi õiglasega ühte pinki istuma, et esimene omandaks midagi teiselt j.n.e. Klassijuhataja kohta ütleb tegelik kooliõpetaja järgmist:

„Kuid ka klassijuhataja on siin võimetu. Tüütav õpilane jääb ikkagi klassi, välja heita teda ei saa, sest nagu öeldud, koolisundus on aina ühine kõigile. Samuti on seadusega keelatud teda karistada füüsiliselt; lubatud on ainult pedagoogilised abinõud. Ka ei tohi jätta õpilast ühte klassi kauemaks kui 2 aastaks. Nõnda on tehtud ulaka elamiseks ja olemiseks kõik, mis temale soodne. Tema isikupuutumatus on kindlustatud, mis viga temal siis puutuda teiste isikusse; tema vabaduse kitsendamine on piiratud, seda parem temal siis kitsendada teiste vabadust. Tundes end seisukorra peremehena tema ei tarvitsegi õppida, vaid selle asemele ta segab teiste õppimist ja õpetamist. Ja

seada alalõpmata. Ei lähe mööda tundi, kus ei kutsutaks teda korrale, ei vahe-tundi, mil tema ei ütleks inetusi teistele, ega saaks toime mõne pahandusega.“

See on tegeliku koolimehe kurb sõna ulakate, vähekasvatatud õpilaste kohta koolis. (M. Martinson: põl: Aga kui koolijuhataja ise lapsi sääresteks õpetab.) Kus kohal? (M. Martinson, põl: Sellest räägin mina pärast.) Olge head. Siin on härra Martinson'i poolt tähelepanu juhitud härra Raabe süüdistusele, selles suhtes toon edaspidi materjali.

Mul oli juhus viibida Virumaa õpetajate päeval, kus palju räägiti, ja seal tunnistati, et vähekasvatatud õpilasi meil kuidagi kasvatada ei saa. Heal lapsel on kodus teatav distsipliin, ta saab kodus karistust — sest vähe on neid juhte, kus laps jääb kehalise karistusega, — aga ulakal lapsel ei ole seda, kes teda karistab. Ulakale lapsele ei ole niisugust pedagoogilist abinõu, mida headele lastele tarvitatakse. Nii et siin oleks tõesti tarvis abinõu ka ulakate laste kohta, millest praegu ulakad lapsed ilma jäävad, head lapsed aga kannatama peavad. Nii näeme meie, et koolijuhataja on sattunud olukorda, kus tõesti võivad närvid tihti liiga pingule tõmmatud saada, ja kus midagi juhtub ja võib juhtuda, mis ei peaks juhtuma. Ei saa nõuda, et peaksid olema raudsed närvid niisuguses olukorras, kus kõiksuguseid elemente koos. Algkoolide seadus näeb ette, et halva elukommetega laste jaoks tuleksid erikoolid avada, kuid seda ei ole tehtud. Meil on küll üks niisugune kool Koloveres ja teine Tartus, kus ulakaid lapsi kasvata-takse ja õpetatakse. Kuid seda on vähe, üldiselt on nad sunnitud koos teistega õppima. Peale selle on ikkagi vahe olemas peksmise ja löömise vahel. Kui ükskord ärritatud meeleolus lüüakse, siis ei ole siin tegemist veel peksmisega, ja sellest ei maksaks veel peksmise süsteemi teha.

„Peksmine“ on ikkagi teine mõiste kui „löömine“. (M. Laarmann, põl: Kumb Teie arvates õigem on, kas „peksta“ või „lüüa“) Lüüa võib tasakesi. (M. Laarmann, põl: Hakkab tasakesi lööma nii, et veri voolab!) See on veel tõestamata, kas oli nii või mitte. Kui Riigikohus on õiguse mõistnud selles asjas, siis peab see ka õige olema. Ma ei ütle, et peksta tarvis on, ma juhin ainult tähelepanu sellele, et kooliõpetaja närvid võivad niisuguses olukorras pingule tõmmatud saada, ja ta võib teinekord niisugust asja teha, mida tegema ei peaks. (Vahel hüüe.) Teie ei tee nähtavasti vahet löömise ja peksmise vahel. Peksmine on hoopis iseasi kui löömine, ja nende vahel teeb ka seadus vahet.

Mis puutub ekskursiooni-küsimusse, siis on lugu nii, et siin ei ole asi vormiliselt korras. Vormiliselt on õige, alg-

kooli juhataja pole saanud luba, nagu kord ja kohus, ja ta ei oleks tohtinud minna. Aga tegelikult oli lugu nii, et ta käis kaks korda luba palumas, andis palve isegi kirjalikult sisse, aga loaandjat ei olnud seal, ja asjaajajaga läbi rääkides arvas, et võib minna, on ekskursioonide aeg j.n.e., ja mindi ka. Pärast seda läks poolteist või kaks aastat mööda, anti „armuaega“ ja polnud sellest asjast küllma ega sooja. Aga nüüd on tarvis koolijuhatajast vabaneda, nüüd otsiti asi välja, et leiti vormiviga ja nüüd vallandati õpetaja. Nagu näha, on see põhjus täitsa otsitud, ja siin ei saa vabandust olla.

Kolmandaks tuuakse ette, et õpetaja ei seisa pedagoogilisel kõrgusel, sest ta pole suutnud luua koolis küllalt soodsat õhkonda. Siinjuures peaks jälle üht asjaolu silmas pidama, seda tegelikku olukorda nimelt, mis koolis valitseb. Seal on 6 õpetajat, 3 meest, 3 naist. Üks on koolijuhataja oma abikaasaga, see on üks pool ja teisel pool 4 õpetajat. Need ei ole ka endivahel heas läbisaamises, vaid riius, kes teatud vahekordade pärast või otsekohe tülitsevad, kes korteri pärast, kes partei seisukohalt, nii et seal on täiesti segane olukord. Selles olukorras nüüd on katsunud härra Raabe teatavas mõttes korda looma hakata. Aga seda pole teha saadud ja on ka uskuda, et seda korda ei loo ka keegi teine koolijuhataja, kui ta Rauaga ühes nõus või Rauale vastuvõetav ei ole. Kui ta seda on, siis võibolla saab ta end härra Raua kaudu maksma panna, sest Avalikkude algkoolide seadus ei anna õigust algkoolijuhatajale ennast täiel määral maksma panna, nõudes küll korda koolijuhatajalt, aga mitte andes võimalusi karistuste ja teatavate sammude näol, mis korda suudaksid tegelikult teostada. Uues algkoolide seaduseelnõus, mis teatavasti valitsuse poolt välja töötatud ja millest mõned väljavõtted ajakirjanduses ilmunud, on ette nähtud, et koolijuhataja õigusi tuleb suurendada, mida praegumaksvates seadustes ei ole.

Kui vaatame Kildu algkooli korda ja pedagoogilist seisust, siis näeme, et 1926./1927. a.a. sama koolinõunik teatas oma aruandes, et see on üks silmapaistvalt hea kool Viljandi maakonnas. Pärast 1927. a. on see kool aga hirmsasti allamäge läinud. Nähtavasti on koolijuhatajas mingisugune hingeline pööre sündinud ja ta on vallandatud koolijuhataja kohalt. (M. Martinson, põl: Sellest ajast, kui ta 1927. a. politikat hakkas tegema, siis läks kõik allamäge.) Küsime, kes selles süüdi on?

Mis puutub härra Raabe'sse, siis on ta korduvalt katsunud luua korda, ta on katsunud antud dokumentide põhjal õpilaste ülevälpidamist koolijuhataja Jüris-

son'i vastu korraldada ja tema poolt on ka teisi samme ette võetud. Riid algas õpetajate Jürisson'i ja Lillaka vahekordade selgitamisel, mis pani kõikuma koolikorra, ja seal on pärit riiu algus, mida ka Riigikohus oma motiivides tõendab. Härra Raabe on katsunud kõik teha, mis ta suutis, mina muidugi ei tea, palju ta on teinud, kuid ta on igatahes näidanud, et ta on tahtnud korda luua. Sealjuures oli aga iseloomulik see, et koolinõunik on teatavat poolehoidu avaldanud neile kooliõpetajatele, kellele koolijuhataja märkusi teinud. Kuidas võis siis koolijuhataja enast maksma panna, kui koolinõunik oli heas vahekorras nendega?

Seepärast ei saa süüdistada härra Raabe't kui täitsa kõlbmatut inimest, kes eksinud raskesti pedagoogilise korra vastu, et ta seepärast tingimata vabastada tuli. Sellest näeme, et teatav kehalise karistuse süüdistus, mis Jürisson'ile ette heidetud, on väga kergesti võetud hariduseministeeriumi poolt. Jürisson'ile on tehtud märkus, aga teine on tagandatud. See on ikkagi natuke liig: ühele ainult märkus, kuna teine tagandatakse. Härra Raabe on katsunud teha kõik, mis võimalik, ja Riigikohus on ta ka õigeks mõistnud.

Vaatame, kuidas kohalik rahvas sellele vaatab. Meie oleme kohtumõistjad, kuid oleme kaugel eemal, aga kohalik rahvas on sealsamas. Mis meie näeme? Meie näeme, et kooli hoolekogu pärast seda, kui hariduseministeerium koolijuhataja vabastanud, otsustab, et tagandamine peaks seisma pandama. (M. Martinson, põl: Härra Vilms, sõidame pühapäeval sinna ja kuulame, mis hoolekogu ja rahvas räägib.) Hea küll, sõidame. Siis on vallavolikogu otsustanud 11 häälega 3 hääle vastu, 2 erapooletut, protesteerida. Edasi on lastevanemate koosolek avaldanud protesti 48 häälega, ja kõigest 2 on vastu olnud. Ma küsiksin härra Martinson'ilt või teistelt, millest see tuleb, et on niisugune imelik mees, niisugune kange peksumeister ja vastuvõtmatu koolijuhataja, aga korraga rahvas pooldab teda, lastevanemad, hoolekogu ja vallavolikogu on tema poolt? Kust see tuleb, seletage mulle? (M. Martinson, põl: Ta oli tugev mees enne vallavalimisi.) Utel vallavalimistel sai see nimekiri, milles tema nimi oli, 22-st kohast 11 kohta. Millest see tuli?

Mis puutub nõukogusse, kes kohal olemas, nimelt Viljandi hariduse nõukogusse, siis on see küsimust ka arutanud ja leidnud, et on küllalt, kui anda Raabele noomitus ja Jürisson'ile samuti noomitus. Nii et kohapealsed inimesed, kes asja tunnevad ja teavad, ei ole seega rahul, et nii karmilt on talitatud koolijuhatajaga. Nad

hingeeluliselt ei ole sellest aru saanud. Seepärast ei tohiks see asi nii halb olla, et Raabe kui koolijuhataja kuskile ei kõlba.

Mis puutub Riigikohtu motiividesse, siis on need väga huvitavad. Kui Riigikohus asja põhjendab, toob ta kõigepealt ette vormilise külje, et süüdistused, mis Raabe vastu esitatud, ei ole täpselt vormuleeritud, ei ole tähendatud aeg, mil üks või teine tegu tehtud, kelle vastu, kes ja kus. Tõenduste kohta, mis sel puhul ette tuuakse, öeldakse, et ei saa tunnistada, et ministeeriumi esindaja ja tunnistajate seletused oleksid põhjendatud, kuna need tugesid ebamäärastele väljendustele. Sisuliselt leidis Riigikohus, et käesolevas asjas, nagu nähtub juurdlusematerjalist, puudus ministril alus kohalt tagandada õpetajat järgmistel põhjustel. Riigikohus tuleb arvamisele: „nagu nähtub käesoleva asja algoimetusest, on terve see asi alguse saanud sellest, et Kildu algkooli juhataja-õpetaja Raabe esines 15. juunil 1928. a. hariduseministeeriumis ja Viljandimaa koolivalitsuses sama kooli õpetajate Arnold Jürisson'i ja Ella Lillaku vahekorrad ja ka õpetaja Jürisson'i õpetegevuse kohta ja palus teha vastavaid korraldusi, et korralagedused, mis koolis aset leidnud, lõpetataks. Riigikohus, asja arutades, kaaludes, tunnistajaid üle kuulates, leidis, et asjas ei ole selgust, ja et see alguse on saanud teatud õpetajate korralekutsumisest.“ Nüüd tuleb Riigikohus kaebuse juurde, mis lastevanemad, tähendab lastevanemad, keda nähtavasti härra Martinson esindab, esitanud, milles palutakse Madis Raabe kõrvaldamist Kildu algkoolist, ette tuues palves terve rea süüdistusi Raabe vastu, ja seletab seda palvet seega, et „nähtavasti on palve kokku seatud säärase isiku poolt, kes võis teada, mis tehti koolinõukogus.

Sellest nähtub, et lastevanemate poolt allakirjutatud palves ettetoodud süüdistusi tuli võtta äärmise ettevaatusega, sest see palve oli sihitud Raabe vastu vastukaaluks Raabe ettekandes tähendatud korralageduste eest vastutusest pääsemise mõttes.“ (A. A n d e r k o p p, tõer: Kas see on ka Riigikohtu otsuses?) Just „Kuid toimetatud on käesolevas asjas täiesti teisiti: Raabe ettekanne jäi tagaplaanile, nagu seda soovisidki palve kokkuseadjad, ja juurdluse terve raskus sihti Raabe vastu ilma, et tema ettekandes ettetoodud asjaolud oleksid selgitatud esimeses loones.“ (A. S c h u l b a c h, tõer: Politiliselt oli tähtis Raabe vastu sihtida. — M. M a r t i n s o n, põl: See ei olnud tähtis, aga et politika kooli tuuakse, see oleks tähtis.) Nüüd tõendatakse, et õpetajate ütlused, mis Raabe vastu olid sihitud, võisid eelpooltähendatud põhjustel „tõenduseks olla Raabe vastu ainult siis, kui need

oleksid kinnituse leidnud teiste erapooletute tunnistajate seletustega või asjaoludega, mida aga juurdlusest ei nähtu.“ Nii on selgesti näha, kuidas Riigikohus asja hindamist võtab. Riigikohus ütleb, „et Raabe oleks vahekorrad oma isiklikkudel põhjustel teravaks ajanud, on käesolevas asjas täiesti tõendamata; asja algatamine Raabe poolt tõendab aga vastupidist, et ta katsunud korda luua.“ Edasi loetleb Riigikohus asjaolusid, et Viljandimaa hariduseministeeriumi on Raabe't kaitsnud ja tuleb otsusele, et raske karistus küllalt tõendatud ei ole, ja ei tohiks olla nii suur, kui Raabe vastu tarvitatud. Me näeme, et Riigikohus ja üldse kohus, kes asja vormuleerib teinekord väga tagasihoidlikult, on praegusel korral tarvitanud raskeid sõnu hariduseministeeriumi tegevuse vastu. Kuna kohtuotsuseid peab võtma alati kümme kord raskematena, kui neid vormuleeritud, siis peab igatühele selge olema, et siin asi küll korras ei olnud. Kui meie nüüd vaatame, kust niisugune asi tulnud, et pikas maadluses, mis härra Raabe ja hariduseministri vahel oli, härra hariduseminister on nüüd selili pandud, siis peab küll ütleva, et ma teist süüd siin ei näe kui seda, et härra koolinõunik on siin igatahes peategur olnud, ja hariduseminister on koolinõuniku tegevuse ohver.

Kui meie vaatame asja sisulist külge, mida Riigikohuski käsitleb, siis näeme, et juurdlus on olnud erapoolik, et koolinõunik ei ole küllalt abiks tulnud koolijuhatajale. Tegelikult koolijuhatajal ei ole käes küllalt võimu seaduse järgi oma õiguse maksmapanemiseks. Ja kui meie silmas peame teatavat artiklit, mis ajalehtedes ilmus koolinõuniku vastu, mida koolinõunik ümber lükanud ei ole, siis on teatavad andmed oletada, et siin erapoolikult on asja valgustatud härrale hariduseministrile, kes kohapeal ei saanud käia ja täpselt asja ei tea. Nii et siin on hariduseminister sattunud erakondlikule pinnale.

Kui meie seda asja parandada tahame, siis oleks olnud selleks kolm teed. Mitte see, et otsekohe vallandada koolijuhataja ta kohalt, mis tehtud, ja mida Riigikohus õigeks ei ole tunnustanud. (V a h e l h ü ü e paremalt poolt.) Ei pruugi. Ega härra minister ei pruugi kõike teada, mis alamad teevad, ja tema võib sisse vedada. Paremaski perekonnas tuleb eksimusi ette, kui halvad sõbrad on. Vanasõna ütleb: hcia halva sõbra eest rohkem kui vaenlase eest. Halvad sõbrad on alati palju halvemad kui vaenlased, see on tuntud tõde. Mida teha siin? On võimalus — koolinõunikku ümber kasvatada, et ta juurdleks õieti ja ei hoiaks õpetaja poole, keda tarvis karistada. See on väga raske

tee. Teine tee on, et õpetajad kohapeal ümber paigutataks, üldse kohad muret takts ühele ja teisele. (V a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t.) Minu jaoks seda pole tarvis. — Või jälle paigutada koolinõunik ümber ning täitsa erapooletu isik asemele panna. Aga mitte niisugusel teel talitada, et vallandatakse süsteemis, mida Riigikohus õigeks ei pea, ja ka sisuliselt kuidagi ei saa õigeks pidada.

Igatahes on olnud hariduseministeeriumi otsused siin ebaõiged, ja tuleks igatahes Riigikohtu otsuseid tõsiselt võtta, katsuda nende järgi täpselt käia ja mitte mõjutada lasta erakondlikkudest mõjudest ja isikuist, kes oma sihis katsuvad asja valgustada. Õigus on valitseja suurem voorus, ja seda tuleks igatahes nõuda ka meie hariduseministeeriumilt kohtuotsuste täitmisel.

Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Neist headest õpetustest, mida rkl. härra Vilms mulle andis, loen ma ainult ühe täiesti oluliseks ja vastuvõetavaks, see on, et ma ei pea ennast erakondlikkusest mõjutada laskma. Ja käesolevas küsimuses on see iseäranis tähtis ja tarvilik, ja ma tahaksin ka muu hulgas selle härra Vilms'i poolt peetud kõne puhul eriti seda meeles pidada, sest selles kõnes ma näen ka erakondlikku mõjutust ja leian, et kui ma selle järgi teeksin, siis satuksin sama raskesse seisukorda, nagu igal teisel puhulgi, kui ma erakondlikult talitaksin.

Minul ei saa olla juhtnõuriks kuidagi viisi erakond, ei saa olla juhtsõnaks erakonna soovid, ei midagi muud, kui ikkagi seaduslik kord. Selle asja juhtimisel olen mina, niisama nagu ministeeriumi juhtimiselgi, püüdnud täielikumalt leida ja tabada seaduslikku korda. Pean ütlema, et see ei ole kerge teha. Seda on ka rkl. Vilms'i seisukohad kindlasti näidanud, mis ta nüüd esitas, kui ta vastas sellele küsimusele, mida käesoleval juhul teha, mis teha kõigepealt koolinõunikuuga. Tema arvates koolinõunik tuleks ümber kasvatada. Pean aga ütlema, et kasvatamine vanade inimeste juures on väga vähe mõjuv abinõu. (J. P i i s k a r, stp: Jürisson'i Teie kasvatate siiski!) Kas teate, Jürisson'i kasvatamise asi ja abinõud olid teistel juhtudel. Pean ütlema, et ei saa igale inimesele kasvatusel teel anda seda, mida tahetakse, sest kasvatajaid on palju. Kui igaüks oma põhimõtete järgi kasvatada saaks, siis ei saaks inimesest tõepoolest asja, vaid igaüks kasvab kõigepealt nii, kuidas seda määrab tema algmaterjal. Meie kodanik peab nõndaviisi kasvama, et seadusi austab ja seadustest kinni peab, ja siis on ta hästi ja õieti kasvatatud.

Seda nõuet tuleb ka koolinõunikkude suhtes tarvitada, ja vaevalt on siin midagi juurde lisada.

Teine abinõu, mille rkl. Vilms andis, on nimelt see, et õpetajad tulevad ümber paigutada. Tema arendas seda pilti täiesti selgesti: vaadake, siin on kaks niisugust leeri, noh, ärgem nimetagem neid parteideks, erakondadeks, vaid Kildus on kaks leeri — ühes leeris juhataja abikaasaga ja teises — teised õpetajad. Muidugi on arusaadav, kui asuda seisukohale, et juhataja tingimata õige ja tema ei ole eksinud, siis on teised kõik süüdi. Aga ma arvan, et härra Vilms ka selle vastu ei vaidle, kui siiski võimalikuks peetakse, et ka juhataja võib süüdi olla. Nii tuleks siit loogiliselt järeldada, et juhataja tuleb ümber paigutada, kuna õpetajad tulevad kohale jätta, sest küsimus on ikkagi selles, kus pool süü.

Kolmas nõuanne on sama paha kui esimene, nimelt et koolinõunik tuleb ümber paigutada. Soovin, et ministril oleks võimalus koolinõunikke ümber paigutada, aga koolinõunik on praegu maaomavalitsuse ametnik, ja ministeeriumil ei ole midagi võimalik selles asjas teha. Selles mõttes esinen lähemal ajal seaduseelnõuga ja palun Riigikogult seda vabast, et ministeeriumil võimalik oleks koolinõunikke ümber paigutada. Loodan, et need Riigikogu liikmed, kes härra Vilms'i seisukohta pooldavad, ka selle seaduseelnõu poolt on, et ministeeriumil oleks võimalik koolinõunikke ümber paigutada, sest minu arusaamise järgi on see sama tähtis ja tarvilik, kui õpetaja ja koolijuhataja ümberpaigutamine. Tihti on näha, et inimesed ei passi üksteise kõrvale elama, kuhu saatus neid määranud, olgugi et nad muidu korralikud inimesed on. Siin ei ole midagi muud tarvis, kui pesa tuulutada, tähendab mõned inimesed teisale viia ja leida sääraseid, kes seal sobiksid. Nii võib varsti areneda hea koostöö, ja asi ainult võidab selle läbi. Seda vabadust ja võimalust aga praegusel ajal ei ole, ja seepärast peab Hariduse- ja sotsiaalministeerium niihästi Kildu vassingu kui ka mõne teise säärase sündmuse puhul jääma pealtvaatajaks. Tal ei ole õigust asja lahendada nii, nagu see erapooletule kõrvalseisjale õige ja otstarbekohane paistaks olema, vaid ta peab väikeste võtetega nippima ja noppima, et kuidagiviisi asjakäigule mõju avaldada. Ja sellel ei ole sagedasti seda tagajärge, mida tarvis oleks. Niihästi Kildu asi kui ka see lugu, millest täna enne siin räägitud, nimelt tsükklus Vormsi õpetajatega — see on sama laadi. Hariduseministeeriumilt nõutakse, et tulge ja seadke kord jalule, kohapeal ei ole asi õige, et vaadake, meil ei ole võimalust

kohapeal asja õieti seada. Aga hariduse-ministeeriumil ei ole ka head abinõu. Ütlen, Läänemaa koolide juures ei ole see Vormsi juhtumine ainuke, vaid seda on näidanud ka revideerimine, mida ette võeti järelevalve korras. See revideerimine tõi ilmsiks kõiksuguseid seaduserikumisi ja omavoli tarvitamist. (V. M a a k e r, as: Teie revidendi protokoll ei näita neid asju!) Näitas küll ja väga palju kogni, aga pean ütleva, et vähe tagajärgi on sellel olnud... (V. M a a k e r, as: Teie ärge võtke arve laest.) Teie tulete vaidlema ühe teise teemi üle, mis ei puutu asjasse. Siin tahan öelda, et kui revideerimise protokollist, mis arvepidamistesse puutub, tahetakse aru saada, siis peab oskama seda kõigepealt lugeda, aga kes arvepidamist ei tunne, need ei saa ka sellest midagi aru, ja sellepärast tullakse niisuguste väidetega, et protokoll ei ütle midagi. (J. P i i s k a r, stp: Seepärast võib vahest sisse kukkuda.) Ei pruugi sisse kukkuda, vaid peab asja tundma, siis saab sellest aru. (V. M a a k e r'i, as vahelhüüe.) Need väited on seda laadi, et ma ei taha Teiega võidu jooksmata hakata. See on asjata kahtlustamine, kui ütlete, et protokoll midagi ei näita. Need on näidanud, et kooliõpetajate palga alused olid vildakud, ja et riik pidi iga kuul suuri summased välja maksma. Viimasel kuul aga, nimelt märtsis, mil revideerimine oli juba tehtud, oli õpetajate palkade summa Läänemaal palju vähem, kui enne. Millest see tuleb? Vaadake, siin on kindel faktiline tagajärg, mis iseenese eest räägib, ja seepärast ei maksaks rääkida, et keskasutused on kõigis asjus süüdlased, ja kohapeal talitatakse õieti. Liiga tihti tuleb ette, et kohapeal talitatakse nii, kuidas meelde tuleb ja tuju on, ja öeldakse: mis nad meile ikka teha saavad. Seepärast on meil Riigikoguski tarvitatud sel juhtumisel sõna „satrap“, kui kohapealsed omavalitsused ajavad oma võimu taga ja ei saada kuidagi seda takistada. Ja sääranne lugu on ka Vormsi kooliasja korraldamise juures ilmsiks tulnud. Selle küsimuse kohta tahtsin üldiselt tähendada, mismoodi selle küsimuse juurde tuleb asuda ja seda vaadata.

Pean ütleva, Võru õpetajate ja koolide suhtes ei ole mul tarvis enam midagi juurde lisada, sest selle faktilise külje üle on küllalt räägitud, ja ma olen selle kohta öelnud, mis tarvis öelda oli. Selle üle ei ole enam tarvis mõtteid vahetada.

Mis Kildu kooli küsimusse puutub, siis näeme, et tööerakonna poolt on seda küsimust väga teravasti puudutatud. Ma ütlen otsekohe, et ma ei taha sellest küsimusest teha erakondlikku vägikaigast ega selles asjas kellegagi vägikaigast vedama ha-

kata. Nagu eelkõnelejate ja ka vahelhüüdjate sõnadest selgub, tahetakse nähtavasti tõsiselt kaasa aidata, et seda küsimust selgitada. (V a h e l h ü ü d e d k e s k e l t.) Ma loodan, et teie hulgas vast inimesi leidub, kes selleks kaasa aitavad, et see asi täielikult selgitataks. See kooliasia on seda laadi, et seda ei passi kooli enese pärast avalikkuse ette tuua. Ja ma pean ütleva, et kui meie siiski tahaksime täna kõiki neid materjale käsitleda, siis oleks minu esimene palve, Riigikogu koosolek kinniseks kuulutada, et siis seda asja arutada. (M. L a a r m a n, põl: Tuleb teha!) Mina arvan aga, et seda pole tarvis teha, vaid et meie õiguse ja tõe tee teisel teel siin leiame ja neis küsimustes seadusele vastavaid otsuseid saame teha.

Nüüd tahaksin mina ainult neid küsimusi käsitleda, mis avalikult kannatavad arutada, ja siin just Kildu koolijuhataja Madis Raabe tagandamise põhjusi ette tuua, mis neid asjaolusid teataval viisil valgustavad veel teisest küljest, kui siin lugupeetud härra Vilms ette toonud. Ja lõpuks tahaksin siis ka puudutada Riigikohtu otsuse motiive.

Madis Raabe tagandamise tehniliseks põhjuseks oli see asjaolu, et ta koolijuhatajana ei ole suutnud vajalikku pedagoogilist õhkkonda luua. Niisugusena võttes on see lause nii üldine, nagu mingisugune puhtmetoodiline asi, mis kindlasti vajab konkreetseid põhjendusi, konkreetseid aluseid või tunnuseid. Pedagoogiline õhkkond koosneb õieti tuhandest väikesest pisitilukesest asjaolust, mida raske loetleda ja täpselt ette tuua. See on niisama, kui õpetajat süüdistatakse, et ta ei oska õpetada. Meie igapäev kuuleme õpetajate kohta ütlemist, et üks oskab õpetada, teine mitte. Aga milles see õpetamise oskus seisab? Kui hakkame seda välja selgitama, siis näeme, et palju pisiasju on selle juures, ja kui sellele kergelt vaadata, siis tuleme sellele seisukohale, et midagi ei jää püsima. Igapäevases elus ometi opereerime meie sellega. Raske oleks näidata Riigikogule niisugusel korral kõiki vigu, mis ta teinud õpetamise meetodikas. Et Madis Raabe ei ole omal kohal, näitab Viljandimaa hariduse nõukogu seisukoht. Nõukogu koosnes hariduseosakonna juhatajast, kahest koolinõunikust ja kahest keskkooli direktorist. Laste peksmise küsimuse jättis nõukogu kõrvale, sest et arvati, et kohtuotsus on selle küsimuse lahendanud, kuna süüdistus Raabe vastu laste peksmise asjus oli rahukohtuniku lahendada. Seepärast ei arutanud koolivalitsus peksmise asja, vaid arutas pedagoogilisi põhjendusi ja määras pedagoogilistel põhjustel Madis Raabele karistuseks noomituse hoiatusega.

Kuna Hariduse- ja sotsiaalministeerium seisukohale asus, et oli teostatud ka peksmine, siis tuli karistusemäära kõrgendada. Rkl. härra Piiskar seletas, et härra Jürisson'i ja härra Raabe't ei ole karistatud ühe moodsuga, ja sama laskis täna paista ka rkl. härra Vilms. Härra Piiskar ütles, et Jürisson'i väärnähteid on võimalik kõrvaldada instrueerimise ja revideerimise teel. Pean tähendama, et härra Piiskar on ekslikult informeeritud. Sellest kõneldakse oktoobrikuus 1928. aastal tehtud otsuses, mis pärit minister Mõttus'e ajast. Madis Raabe on nõudnud 1928. a. kevadel Jürisson'i tagandamist halva õpetamise pärast, ja sellele vastas ministeerium, et puudused on kõrvaldatud revideerimise ja instrueerimise teel. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi otsus Kildu asjus ei kõnele aga instrueerimisest ja revideerimisest, vaid teeb õpetaja Jürisson'ile märkuse. Raabe ja Jürisson'i karistuse vahe on tingitud järgmistest asjaoludest. A. Jürisson'ile anti süüks ainult peksmist, mis oli sündinud 4—5 aastat tagasi, M. Raabe'le aga peksmist ja hulk teisi eksimisi. Kui härra Vilms hakkab vahet tegema peksmise ja löömise vahel ja arvab, et see on ebaõige, kui Kildu asjades kõneldakse peksmisest, siis pean mina tähendama oma seisukohalt, niihästi ka koolitegelaste seisukohalt, kellega olen kokku puutunud, et mina olen hoopis teistsugusel arvamisel peksmise ja löömise kohta. Pedagoogid on arvamiselt, et lüüa ei tohi. Ma saan nii aru, et löömine on niisugune nähtus, mis tuleb sel korral, kui inimene ärritatud ja annab hoope kuhu juhtub. Säärast asja aga ei tohiks iialgi lubada kui kasvatusabinõu, sest löömine on sedalaadi, millega võib last vigastada. Peksmine aga, kuigi see paistab teile hirmus asi olema, on ometi kohasem. Kui üldse asuda seisukohale, et kehalist karistust võib anda, siis mitte hoope, aga vitsaandmist tarvitatakse koolides, kus see sisse seatud. (A. Anderkopp, tõer: Mis vahe on löömise ja peksmise vahel? Löömine on üks kord, peksmine mitu korda!) Härra Vilms tegi selle vahe, ja härra Anderkopp ei kuulnud seda. Vaadake, löömine südametäiega, järele kaalumata, ei ole kasvatustlik abinõu, aga peksmine võib olla; selle üle vaieldakse, aga on neid, kes arvavad, et ta võib siiski olla. (V a h e l h ü ü e.) Raabe on võtnud tarvitusele selle kasvatusesüsteemi, mis meil seaduslikult keelatud, selles on viga. Pean ütleva, et meie kooliseaduses vitsahirmu andmine ei ole lubatud, ja on väga hea, kui lugupeetud rahvasaadikud täna sellele arusaamisele ja otsusele tulevad, et selles asjas meie seaduseandluses on liiale mindud, ning pa-

randust on tarvis. Kuid ärge nõudke parandust ministrilt, kes ei saa seadusi ümber muuta, vaid kellel on kohus seadust täita. Seepärast, kui mõnes koolis on peksmine süsteemiks ja seal seda tarvitatakse, siis on Riigikogu liikmetel palju rohkem õigust ja alust jällegi arupärimisega tulla: kus hariduseministri silmad on, et tema ei näe ega kuule, et seal ja seal niisugusel viisil kasvatatakse lapsi, mis seaduses selgel sõnal keelatud?! (V a h e l h ü ü e.) Sellest kõnelen veel. Lähemal ajal on mul valitsuse nimel ülesanne, Riigikogule esitada algkooli seadus muudatustega ja parandustega. Sellest algkooli seadusest on ära jäetud peksuparagrahv, tähendab ei ole seda keeldu sees, et peksta ei tohi. (K. B a a r s, tõer: See on hästi.) Ja siis ei ole hariduseministeeriumil kohuseks selle järele valvata, kas kuskil pekstakse või mitte, vaid seaduses on selle kohta öeldud ainult niipalju, et ei ole lubatud eba-pedagoogilisi kasvatusviise tarvitada. Kui mõni pedagoog leiab, et teinekord tuleb särü anda, siis tehku seda. (K. B a a r s, tõer: Tuleb anda.) Aga teie ei või nii küsida, mispärast siis Raabe lahti lasite, sest seaduses on teatud punkt, ja mina ei saa seda teisiti maksuma panna. (K. B a a r s, tõer: Minister peab ikka oma mõtted maksuma panema.) Riigikogu ja Riigikohus ei luba. Nõnda on see küsimus.

Sellest pedagoogilisest vaimust, mis valitses Kildu koolis, on võimalik tuua üksikuid jämedaid jooni, mis juurdruusel dokumentaalselt tõendatud. Vaatame neid jooni niisuguses kronoloogilises järjekorras, nagu need tõmmatud.

Rkl. Piiskar algas arupärimise põhjendamisel Kildu asjas ajaga 10 aastat tagasi. Lepime vähemaga, aitab 3 aastat. (J. Piiskar, stp: Ma ütlesin — mõni mitu aastat tagasi.) Võibolla, ma seda arvuliselt ei mäleta. Aga kolmest aastast aitab. 1927. a. kevadel oli Kildus veel kõik vaikne ja näiliselt korras. Koolinõunik oli õpetusega üldiselt rahul ja leidis, et kord on kõva. Missuguste abinõudega saavutati see kord, kas hirmuga või armuga, oli järelevalvel raske näha, sest ega siis, kui koolinõunik koolis, lapsi ei pekseta. Kaebusi peksu peale aga ei olnud. Nii võis siis ka koolinõunik astesteerida Kildut heaks kooliks.

1927. a. sügisel lõi aga kohe tuli välja Kildu koolimaja katusest. M. Raabe oli läinud kahe õpetajaga — mees- ja nais-õpetajaga — vastamisi. Väliselt algas riid seega, et nende õpetajate kohta ilmus ühes ajalehes sõimust ja roppusest nõretav kirjutis. Heideti õpetajatele ette kõlb-lusevastast eluviisi. (J. Piiskar'i, stp vahelhüüe.) Kas Teie teate, härra Piiskar, ma pean ütleva, et mul on kahjuks

niisugust materjali, millest ma Riigikogu avalikul koosolekul ei saa kõnelda. Teiselt poolt pean ütlema, et niihästi mina kui ka minu arusaamise järgi iga teine kodanik sellel kohal püüab võimalikult inimeste isiklikkudest vahetõrkest ja intiimsest elust kõrvale hoida. See peaks nende oma asjaks jääma, niivõrt kui see avalikkuse ette ei tungi. Kui see välja tuleb, siis muidugi peab seda tähele panema. Ja seepärast pean ütlema, et mitte mina üksi, vaid ka enne mind on hariduseministeeriumis püütud tagasi hoida, et mitte õpetajate intiimasjadesse kuidagi viisi tungida. Ja võibolla, et selles asjas ka materjalid võrdlemisi puudulikud on. Ma tähendasin, et õpetajale heideti ette kõlblusevastast eluviisi, ja seda lehte, kus niisugune teade ilmunud, laotati ka õpilaste keskel laiali. Koolinõunik küsis koolijuhatajalt Raabe'lt, kas see artikkel Kildu algkooli kohta käib. Koolijuhataja vastas, et tal ei ole selleks andmeid.

Kuna kirjutises nimesid ei olnud nimetatud, katkes seega asi. 1928. a. kevadel saatis aga M. Raabe juba koolivalitsusele ametliku kaebuse nende samade õpetajate vastu, keda puudutati ajalehes ja sellesama sisuga. Algas pikem juurdlus. Koolijuhataja põhjendas õpetajate kõlblusevastast elu seega, et meesõpetaja tihti käivat õhtul naisõpetaja toas. Küsimisele, mis seal siis halba sünnib, vastas ta, et ta midagi ei saa tõendada, kuid arvavat, et seal ikka kõik korras ei või olla, sest mis noormees otsib nii tihti neiu tupp. Hariduseministeerium arutas küsimust ja lõpetas asja. Juurdlusel aga selgus, et koolijuhataja ise õpetajatega ebarõõmselt ümber käib, neid südametäiega sõimates valimatute sõnadega. Hariduseministeerium nõudis õpetajailt korratust ja viisakust. See sündis minister Mõttus'e ajal. Naisõpetaja, kellesse puutus asi, lahkus vabatahtlikult Kildult, ja oli loota, et õhkkond, mis oli kuumaks köetud igasuguste inetute kuulujuttudega, jaheneb. Seda aga ei sündinud, sest teine vastane, õpetaja Jürisson, jäi Kildule alles, ja M. Raabe hakkas nõudma tema lahkumist.

Suvel 1928 tõstis üks lastevanematest D. Sprenk M. Raabe vastu kohtus kaebuse, et M. Raabe tema poega peksnud, ja andis tunnistajaks õp. Jürisson'i ja naisõpetaja, kes Kildult lahkunud. Niipea kui sellest sai teada M. Raabe, kutsus ta kokku hoolekogu ja nõudis, et tehtaks ettepanek õp. Jürisson'i tagandamiseks, sest kuidas tohtivat ta minna kohtusse tunnistama koolijuhataja vastu. Hoolekogu tegigi selle otsuse, sellele vaatamata, et kohtuistung ei olnud veel määratud, ja oli teadmata, mida tunnistab Jürisson.

Koolivalitsus jättis hoolekogu ettepaneku tähele panemata ja kutsus hoolekogu korrale, seletades, et kohtusse tunnistajaks minemine on kodaniku põhikohuseid, ja sellepärast ei saa kedagi tagandada. Hoolekogu, kelle juhatajaks M. Raabe, saatis protesti hariduseministeeriumile, seejuures koolivalitsust tugevasti mõnitades, et sellel ei olevat südamel kooli huvid, vaid ainult õpetaja Jürisson'i huvid. Hariduseministeerium jättis protesti tähele panemata, alla kriipsutatades, et korralekutsumine jääb, ja juhtis tähelepanu sellele, et hoolekogul ei ole õigust koolivalitsuse tegevust arvustada. See oli minister Johanson'i ajal.

Siit näeme, et pealetungiv pool oli M. Raabe ja näeme ka seda vaimu, mis teda juhib: nõutakse õpetaja tagandamist seepärast, et ta antud tunnistajaks koolijuhataja vastu. Kui nüüd dokumentide hulgas, mis peavad tõendama M. Raabe tublidust, figureerib ka selle sama hoolekogu tunnistus, siis mõistame seda hinnata.

Seni puudutas tüli ainult õpetajaid, koolijuhatajat ja hoolekogu, lapsed jäid kõrvale. Nüüd aga süvenes tüli, ja M. Raabe kandis ta kooliõpilaste sekka, ja see ongi Kildu protsessi ilmekamaid külgi.

D. Sprenk'i — M. Raabe protsessis rahukohtus tunnistasid mõlemad tunnistajaks antud õpetajad, et nad on näinud, kui M. Raabe löönud poissi. M. Raabe jättis protsessi pooleli ja andis üles ka teised õpetajad. Temale oli aga neist tunnistajast vähe, ja tal oli tarvis tõendusid, et tunnistaja A. Jürisson ise peksab lapsi, ja et õpetaja Jürisson kaebajat tagant õhutab. Neid tunnistajaid katsus ta leida õpilaste hulgast. Ta kutsus enda juurde D. Sprenk'i vanema poja ja päris temalt, kas isa juures on käinud õpetaja A. Jürisson, ja kas vanemad ei kõnele endi vahel, et õpetaja Jürisson maksab kohtukulud. Jutuajamise tunnistajaks oli kutsutud kaks õpilast: Jefim Johanson ja Oskar Tolberg, kes etendavad Kildul suurt osa, sest ka tänavuaastastel juurdlustel annab M. Raabe neid tunnistajaks. See võib ju olla hea advokaadiline võte, kaasõpetaja järele korraldada õpilaste kaudu spionaashi, pedagoogiliselt tunnistab spionaashi mõtet praegu küll veel ainult SSSR, kus õpilaste tähtsamate kohustuste hulka käib spionaash vanemate ja spionaash õpetajate järele. (Vahelihüüe pahemalt poolt.) See ei ole pedagoogiline abinõu. Kuigi see võibolla on tarvilik riiklikult. Aga meie teame, mis täiskasvanule tarvilik ja lubatud, see ei ole lastele kohane.

Kuid Sprenk'i poja ülekuulamisel ei olnud tagajärgi, sest poiss ei teadnud midagi. Iseloomulik on, et M. Raabe juurd-

lusel aga tõendas, et niisugune spionaashi korraldamine on pedagoogiliselt täiesti õige.

Nüüd küsib M. Raabe õpilastelt, Jefim Johanson'ilt ja O. Tolberg'ilt, kas nad teavad, et õpetaja Jürisson lapsi peksab. Jah, teame, vastavad poisid. Kas olete valmis tulema kohtusse tunnistama? Jah, oleme. M. Raabe viiski poisid kohtusse, ja rahukohtunik vannutas nad, kuid soovitas ülekuulamisest loobuda, mida M. Raabe volinik tegi. Rahukogu otsuses leiate, kui suur tähtsus antakse seal asjaolule, et tunnistaja A. Jürisson ise peksnud õpilasi. M. Raabe viis lapsed kohtusse ise, kohtukutseta. Koolivalitsusele ei olnud aga ta varem sõnagi lausunud, et A. Jürisson lapsi peksab.

Õpilased Johanson ja Tolberg olid korraga tähtsad mehed, ja mõni päev pärast jutuaajamist koolijuhatajaga puhkes Kildul lahti õpilaste streik. Osa V ja VI klassi õpilasi keeldus minemast õpetaja Jürisson'i tundi. Streigi õhutajaiks olid Johanson ja Tolberg. Kellelt said nad oma juhtnõored, ei läinud juurdlusel korda teha selgeks. Jefim Johanson seletas korra, et seda käskinud teha M. Raabe, siis aga muutis ta tunnistust, tõendades, teda õhutanud taga kooli kojamees. M. Raabe tõendas, et ei olnud mingisugust kihutust, vaid õpilastes on tekkinud loomusunniliselt ja spontaanselt viha A. Jürisson'i vastu, et see neid peksab. Nagu poisid ise seletasid, on sündinud peksmine 3—5 aastat tagasi, aga korraga löid peksutute haavad valutama just 30. oktoobril 1928.

Imelikud ja iseloomulikud asjad on sündinud aga õpilaste streigi likvideerimisel. Kõik süüalused kutsuti korraga õpetajate tuppa. M. Raabe küsib poistelt õpetajate ees: „Miks te ei läinud õpetaja Jürisson'i tundi?“ Poisid seletavad: „Jürisson on halb õpetaja ja peksab lapsi ja käib ise koolijuhataja peale kohtus tunnistamas.“ M. Raabe ütleb siis: „Noh, mina pidin ju olema see peksja, vaata kus on siis see päris peksja. See on õige, et õpetaja Jürisson käis minu peale tunnistamas.“ Seda „ülekuulamist“ ei saanud jätkata, sest õpetaja Jürisson ütleb, et niisuguseid asju ei aeta õpilaste kuuldes ja lahku. Lahkuvad ka teised õpetajad.

Osa õpetajaid nõuab, et streikijad kuulataks üksikhaaval üle. See sünnib. Üks õpetajaist — L. Ant, kellel kombeks pidada päevaraamatut — on selle ülekuulamise üles märkinud pea sõna-sõnalt. Juurdluses on ta ülekuulamine täielikult pandud kirja. See on huvitav pedagoogiline dokument. Ülekuulamisel muutub nimelt A. Jürisson kaebealuseks ja õpilased tema süü tõendajaiks. M. Raabe küsib

poistelt, „kas neil midagi on õpetaja Jürisson'i vastu,“ laseb õpilasi seletada õpetajate ees, et õpetaja Jürisson on halb õpetaja, ei mõista õpetada j.n.e. Kui asja arutusel üks õpetaja juhib sellele tähelepanu, et õpilased on tarvitanud õpetaja Jürisson'i kohta haavavaid sõnu ja et nad peaksid end vabandama, seletab M. Raabe: „Minu õpilased end niisuguse õpetaja ees ei vabanda.“ Asi lõpeb seega, et streikijatele antakse noomitus, M. Raabe aga saadab A. Jürisson'i peale ägeda kaebuse, nõudes tema tagandamist, hiiüdes pateetiliselt: „Kui kaua lastakse A. Jürisson'i koolielu kihvitada!“ Niisugune oli koolijuhataja M. Raabe oma otsus peksmise hindamises, kui ta veel ei võinud aimata, et ka tema oma peksulood tulevad avalikuks.

Naisõpetaja, kes lahkus Kildult M. Raabe pealekäimisel, oli tütarlastega südamlikus vahekorras. Kildu tütarlapsed saatsid temale uude kohta kirju ja tervitusi. Mõnele neist vastas õpetaja. Neid kirju lugema kogunesid tütarlapsed hulgani, seal valati isegi pisaraid. Sellest kuulis Madis Raabe. Ta kutsus tütarlapsed enda juurde ja pahandas nendega, et neil ei ole sünnis olla kirjavahetuses kõlvatute elukommetega inimesega. Ühtlasi ähvardas ta lapsi saata õpetajale järele, kui nad teda järele nutavad. Nii kasvatatakse Kildul pieteedi ja autoriteedi, nii kistakse karmi käega puruks õrnu sidemeid õpilaste ja õpetajate vahel. (K. B a a r s, tõer: See on ühekülgne seletus koolinõuniku poolt.)

Madis Raabe tunneb huvi, mis kirjutab endine vihatud õpetaja õpilastele. Ta laseb võtta meelitusega kirja ühelt õpilaselt ja arvab sealt leidma midagi kompromiteerivat. Ta võtab kirjast ametliku ära kirja, saadab selle koolivalitsusse ja kaebab, et endine õpetaja ässitab kirjateel üles Kildu õpilasi. Viljandimaa hariduse-nõukogu ei leia aga kirjas midagi halba. Kuid võibolla leidub halba teistes kirjades. Neid tarvis saada kätte vale ja kavallusega. Päeval, kui koolinõunik reviderib kooli, läheb koolijuhataja naine — ka õpetaja — tütarlaste juurde ja seletab: „Koolinõunik nõuab neid kirju, andke nad minu kätte.“ Kätte saadakse niiviisi üks kiri. Kuid ka sellega ei ole midagi hakata peale. Koolinõunik ei ole aga teinud mingisugust korraldust kirjade väljanõudmiseks.

Nii austatakse Kildul lapse isikut. Lubamatute võtetega tungitakse lapse kirjavahetuse saladusse. Madis Raabe ise tunnistab, et selleks ei olnud mingit vajadust. Kas õigusega või kõverusega, kuid tarvis on leida abinõusid, millega võiks varju heita kaasõpetajatele.

Kui siia veel juurde lisada vitsakimp õppeabinõude hulgas, peksustustem, mille sisseseadjaks oli Madis Raabe, siis hakkab meile selguma selle koolijuhataja pilt: see ei ole õpetaja, vaid sandarm oma sandarmiliste võtetega ja tsaariaegse sandarmi vaimuga. Ning kui Hariduse- ja sotsiaalministeerium tahab puhastada kooli sellest sandarmivaimust, siis protesteerib õpetajate liit ja pärib aru.

Neid iseloomulikke jooni võime täendada, kui vaatleme hilisemaid sündmusi, mis leidnud aset Kildul käesoleval kooliaastal. Rkl. Piiskar ütles, et Kildul järgnevat juurdlus juurdlusele ja üks telefonogramm ajavat teist taga. Tema veende järgi sündivat kõik selleks, et ministeerium katsub leida põhjusi, mis õigustaksid M. Raabe vallandamise tagant järele. See ei ole õige. Hariduse- ja sotsiaalministeerium ei ole korraldanud ühtki juurdlust, vaid seda on teinud Viljandi- maa koolivalitsus kohalt saadetud kaebuste põhjal. Praegu on lõpetatud juurdlus 4 asjas, käes on ka M. Raabe seletused, nii et asjad tulevad arutamisele lähemal haridusenõukogu koosolekul. Neist juurdlustest on üks võetud ette õpetaja Miili, kaks nelja õpetaja ühise kaebuse põhjal. Üks Vastemõisa kodaniku kaebuse põhjal. Seisukord on tänavu mitukorda hullem, kui see oli mullu. Mullu kestsid tülid M. Raabe ja ühe õpetaja vahel, nüüd on aga Kildu jagunenud kaheks laagriks — ühel pool M. Raabe oma naisega. teisel pool 4 õpetajat. Õhk Kildul on läinud täiesti väljakannatamatuks. Õpetajad ei leia enam mingisuguses asjas ühist keelt. Kui terav on seisukord, näitab järgmine lugu. Õpetajad nõuavad kirjalikult pedagoogikanõukogu kokkukutsumist. M. Raabe kutsus nõukogu kokku, aga mitte harilikku kohta, maja teisele korrale õpetajate tuppa, vaid alumisele korrale kantseleisse, mis ühtlasi M. Raabe korter. Kuna M. Raabe kantseleist õpetajaid mitu korda välja ajanud, seletades, et see on tema korter, keeldub neli õpetajat minemast koosolekule koolijuhataja korterisse. M. Raabe aga keeldub pidamast koosolekut õpetajate toas. Nii ootavadki kaks poolt — ühed ülemisel, teised alumisel korral, ja koosolek jääb pidamata. (V a h e l h ü ü e.) Hariduse- ja sotsiaalminister on selle otsuse teinud, ja see ei saanud sel korral arvesse tulla. Siin on asjad liimist lahti. (J. Piiskar, stp: See on õige.) Minu arvamise järgi ei olnud õpetajatel küllalist põhjust jätta minemata kantseleisse, aga ka koolijuhatajal ei olnud põhjust keelduda pidamast koosolekut õpetajate toas. Koolinõuniku abiga likvideeriti küsimus nii, et õpetajad järele andsid, ja

koosolekud kantseleis M. Raabe juures peetakse.

Ei ole juurdluste tegemine Kildul kerge. Ükskord seletas M. Raabe juurdlusel koolinõunikule, et ta lihtsalt ei soovi anda nõutavaid andmeid, ja seega on asjal lõpp. Andmed käisid aga just kooli korra ja ettetulnud väärnämete kohta, mille kohta koolijuhataja kohustatud andmeid andma. Teinekord juurdlusel tarvitas M. Raabe koolinõuniku juuresolekul õpetaja kohta teravaid ütlosti ja seletas hoopelt: Kaebame kohtu! M. Raabe seletused kubisevad koolinõuniku, koolivalitsuse ja kaasõpetajate mõnitamisest ja inetustest kahtlustustest.

Ühel lastevanemate koosolekul, kus oli arutusel M. Raabe vallandamise asi, pidas M. Raabe tarvilikuks teha kihutusetööd õp. Miili vastu, kuigi õp. Miilil midagi ei ole tegemist tema vallandamisega. Ta luges ette ühe pedagoogikanõukogu protokollil tänavusest kooliaastast, kus ta ise süüdistas õp. Miili, ja hüüdis siis, lahutades käsi: „Kas see on mõni õpetaja! Vaadake nüüd, vanemad, kas see on õpetaja. See ei ole õpetaja, see ei ole kasvataja.“ Koosoleku juhataja, kelle M. Raabe andis üles tunnistajaks, seletas asja järgmiselt: „Punkti kohta, et tema ei oska luua õiget pedagoogilist õhkkonda, ütles ta, et ta tahab näidata, kuidas seda pedagoogilist õhkkonda Kildul tehakse. Ta luges ette pedagoogikanõukogu protokollil, kus oli jutt õp. Miilist. Selle järele kõnles ta halvaks-panevalt õp. Miilist ja Jürisson'ist ja tõi nende kohta ette mõned näited. M. Raabe seletas, et õpilased käivad tihti õp. Miili toas ja jäävad sinna kauemaks kui lubatud. Ta laotas käsi ja ütles: „Kas see on siis teie õpetaja!“ (V a h e l h ü ü e. — J. Piiskar, stp: Aga see asi oli kohtus.) Kas Teil on selle kohta täpseid andmeid, mina olen leidnud neid ajalehesõnumeid ja mina tean... (A. Schulbach, tõer: Meil ei ole ka selge, missugused täpsed andmed Teil on.) Teil lugupeetud rahvasaadikud, on alati täielik voli ja võimalus ministri andmetes kahelda. Minul on materjal olemas, ja rahvasaadikutel on võimalik täpselt nendega tutvuda. Suur hulk andmeid ei ole mul veel käes, neid ma saan. Osa Viljandi haridusenõukogu andmeid minul ei ole. Need asjad, millest kõnelen, on kindlasti teada... (J. Piiskar, stp: Kust allikast nad on saadud?) Minu ametkonna kaudu tulevaist allikaist. (A. Schulbach, tõer: Selle ühe koolinõuniku kaudu on saadud.) Mina ei saa öelda koolinõunikude kohta, kelle kaudu peame asju ajama, et need oleksid kuidagi viisi diskvalifitseeritud. Kuid andmeid on saadud peale koolinõunikude ka teisel teel. Muu

hulgas on asju uurimas käinud ka mitmed muud haridusetegelased, isegi komisjonid. (Vahelhüüe.) Ma ütlen, ma ei tea seda ajalehes kirjeldatud kohtuasja. Need ei ole aga erakondlikult valitud, vaid oma soliiduse ja asjatundmise põhjal valitud ja moodustatud komisjonid. (Vahelhüüe.) Kui on seaduslik alus, siis ei ole midagi teha. (A. Tupits, põl: Aga mida siis lõpuks tahate saada, härra Vilms?)

Sellelaadilised nähted, nagu mina olen ette toonud, on kaasõpetajate autoriteedi mahakiskumine lastevanemate, ühtlasi ka laste ees ning vaenukülvamine lastevanematesse kaasõpetajate vastu. Lastevanemate koosolek ei ole ju asutis, kus koolijuhataja kannab ette kaasõpetajate süüteod. Käesoleval juhul ei olnudki need süüteod, mis olid protokolleeritud pedagoogikanõukogu protokollis, vaid M. Raabe oma kaebus, mis oli juurelda koolivalitsuse käes.

Tähtsat osa etendab Kildul kojamees. Ta loeb õpilastele ette ajalehtedes ilmutatud artikleid Kildu asjade kohta ja annab nende üle seletust ja juhtnööre kasvatusseks. Tema kõnetunnid on õhtul pärast palvust, kui poisid tulevad appi temale pühkima klasse. Kuna selle juures on tulnud ette suuremaid korratusi, ja kojamees halvasti mõjutab õpilasi kasvatuslikult, keelas pedagoogikanõukogu õpilastele õhtused abitööd ära, sellele vaatamata, et koolijuhataja M. Raabe selle vastu protesteeris. M. Raabe viis asja hoolekogu kätte, ja see otsustas, et abitööd pühkimisel peavad edasi kestma. Asi tuli otsustada koolivalitsusel, kes seletas, et selles asjas on maksev pedagoogikanõukogu otsus. Kuid sellele vaatamata ei vii M. Raabe pedagoogikanõukogu otsust täide. Praegu valitseb Kildul selles asjas suur segadus: ühed kooliõpetajad keelavad abitööd, teised lubavad, ja õpilased teavad hästi, et M. Raabe selles asjas veab vägipulka teiste õpetajatega.

Tahaksin pisut iseloomustada õpetajate liidu teguviisi, kes ülesandeks teinud, Riigikogus see arupärimine päevakorraile võtta ja arutada. Et näha saada, kuidas õpetajate liit teotseb, ning kuna meil praegu Riigikogus õpetajate liidu algatusel see asi päevakorras, ja et jõuda selgusele, kas edaspidi õpetajate liidu näpunäidete järgi tuleb teotseda või mitte, selleks toome ette mõne asjaolu. (Vahelhüüe: Kellel teotseda?) Riigikogul. On avalikult teada, et on ülesandeks tehtud Riigikogule, arutada nimetatud õpetaja küsimust. See on faktiline külg, ja selle üle ei maksa vaielda.

Nimelt on Eesti õpetajate liidu juhatusel saadetud Kildu nelja õpetaja poolt,

kes Madis Raabe'ga vastolus, järgmine kiri, mis faktilise tõe põhjal asub ja näitab, kuidas teotsetud. Kiri on järgmine: „Kasvatuses“ nr. 2 s. a. organisatsioonide teadete all leidub, et viimasel Eesti õpetajate liidu juhatusel koosolekul on kõne alla tulnud õpetajate vallandamise küsimus, mis õieti terava kuju olevat omandanud Kildu algkooli juhataja tagandamise loost Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt. Peaasjalikult selle Kildu algkooli juhataja tagandamise asjus on Eesti õpetajate liidu juhatus vastu võtnud väga laiaulatuslikud otsused: ringkirjad õpetajate organisatsioonidele, märgukiri koolinõunikkude ühingule, delegatsioonid Riigivanema ning Hariduse- ja sotsiaalministri juurde ja arupärimise Riigikogus.

Nüüd kerkib küsimus, kas Eesti õpetajate liidu juhatusel on ka teada Kildu algkooli juhataja tagandamisloo tagapõhi, või opereerib Eesti õpetajate liidu juhatus ainult andmetega ja tõestustega, mis Kildu algkooli juhataja Eesti õpetajate liidu juhatusel oma poolt andnud.

Meile paistab, et Eesti õpetajate liidu juhatus ei ole küllalt teadlik Kildu algkooli juhataja isiku ja ta tegevuse suhtes, ega ole ka meie teada muretsenud informatsiooni Kildu algkooli sündmuste kohta Suure-Jaani õpetajate ühingu kaudu. Ja kui Eesti õpetajate liidu juhatus võtab vastu otsuseid ja saadab nad ellu ainult neil andmeil, mida vastaspool oma isiku kaitsmise mõttes Eesti õpetajate liidu juhatusel annab, siis ei ole Eesti õpetajate liidu juhatus õpetajate õiguslikke huve küllalt erapooletult kaitsnud.

Loeme oma kohuseks Kildu algkooli juhataja tegevuse kohta Eesti õpetajate liidu juhatusel lühemaid teateid saata (põhjalikumalt uurimist võib Eesti õpetajate liidu juhatus toimetada Suure-Jaani õpetajate ühingu juhatusel või ühingu poolt selleks otstarbeks moodustatud komisjoni kaudu). Kildu algkooli juhataja M. Raabe, silmas pidades oma huve, püüab mõjutada vastavaid asutusi, et temale alluvasse kooli õpetajateks saaks valitud isikuid, kes vastu vaidlemata talitavad tema näpunäidete järgi (õpetajail ei tohi tema arusaamise järgi olla arvamisi, milised lahku lähevad koolijuhataja omadest, mispärast kokkupõrked just selliseis asjus pea igapäevased nähted), kellest M. Raabe oma vaadete (ka poliitiliste) kindlat poolehoidjat ei saa, seda katsutakse igasuguste lubatud ja lubamatute võtetega Kildu algkooli õpetaja kohalt kõrvaldada. Nii on M. Raabe juba oma tulekul Kildule, 7 aastat tagasi, kaebustega esinenud õp. Ludmilla Ant'i vastu, kes juba 15 a. vahet pidamata Kildul õpetajaks olnud. Aastat kolm tagasi on M.

Raabe samuti talitanud õp. Ella Lillaku ja Arnold Jürisson'i suhtes. Õp. E. Lillak ei kannatanud säärast „urgitsemist“ välja ja lahkus vabatahtlikult Kildult. Tema asemele valiti õpetajaks Linda Miil. Kuid ka temast ei ole M. Raabe enesele soovitud poolehoidjat saanud, ja M. Raabe tunnistas avalikult, oma lahtioleku ajal, et esimene asi, kui ta ametisse tagasi saab on see, et katsud, kuidas õp. L. Miili Kildult saab minema ajada. Peale selle on M. Raabe mõjutanud ümbruskonna elanikke, et need saadaksid igasuguseid väljamõelduid ja iganenuid kaebusi õp. Jüri Mielberg'i peale tema ametist tagandamiseks.

Läheks siin pikale kõiki M. Raabe võtteid üles lugeda, mida ta oma sihte kättesaamiseks tarvitab, nimetame siinjuures vaid mõned, ja need on: 1) ümbruskonna elanikkude keskel levitada igasuguseid olematuid kõmulisi ja otse pikantseid lugusid kaasõpetajate ja nende perekondade kohta sugulisel alal, 2) kaasõpetajate autoriteeti maha kiskuda õpilaste ees, mis on isegi niikaugele läinud, et avalikult räägitakse õpilastele, et kas see ja see ka mõni õpetaja on, 3) õhutada õpilasi vastu hakkama õpetajaile, et nende vastuhakkamiste tagajärjel saaks jälle saata kaebusi kaasõpetajate peale, 4) avalikult sõimata kaasõpetajaid sõnadega, mis isegi trükimusta välja ei kannata j.n.e.

M. Raabe kaebuste põhjal ettevõetud juurdlusted on selgitanud, et just peasüüdlane on M. Raabe ise, ja nende juurdluste tagajärjel tagandatigi M. Raabe ametist. Nüüd püüab M. Raabe esineda mingisuguse „poliitilise kannatajana“ ja süüdistab isegi, et juurdleja koolinõunik ei olevat juurdlust toimetanud erapooletult. Ja nagu nähtub Eesti õpetajate liidu juhatuse poolt vastuvõetud otsustest, on ka Eesti õpetajate liidu juhatust võtnud seda härra Raabe informatsiooni tõena ja saanud isegi märgukirja koolinõunikkude ühingule. Olgu siin tähendatud, et juurdlus Kildu algkooli asjus on toimetatud täiesti erapooletult ja korrektselt. Kui aga märgukiri koolinõunikkude ühingule on saadetud koolinõunik isand M. Raua tegevuse kohta, siis peame siin kõige kategoorilisemalt kinnitama, et need süüdistused on täiesti valed ja tuulest võetud. Pealegi on Kildu algkoolis juurdlust toimetanud veel Viljandimaa hariduseosakonna juhataja, Viljandimaa 1. jsk. koolinõunik isand M. Roots ja Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi koolide peainspektor isand J. Kiivet — nii et Kildu algkoolis toimetatud juurdlus ei saa olla kuidagi ühekülgne ega „urgitsetud“, nagu M. Raabe seda igalpool toonitab.

Eeltoodut silmas pidades, palume Eesti õpetajate liidu juhatust oma tehtud otsus Kildu algkooli juhataja suhtes revideerimisele võtta.

Kildul, 11. märtsil 1930. a.

J. Mielberg (allkiri). L. Miil (allkiri). A. Jürisson (allkiri). Lud. Ant (allkiri).“ (J. Piiskar, stp: Ja mis õpetajate liit sellele vastas? — M. Martinson, põl: Härra Piiskar, minul on olemas ka see vastus.) Ma pean ütleva, et kahjuks ma seda õpetajate liidu vastust ei ole saanud, aga nagu kuulda, Riigikogu liikmetel on see teada, nõnda et me seda võibolla kuulda saame. (M. Martinson, põl: Saame küll, loen selle täht-tähelt ette.) Peale selle on lugupeetud rkl. härra Vilms käsitletud ka Riigikohtu motiivi, kus see Raabe asi, või ütleva üks Raabe asi Riigikohtus arutamisel oli, ja on toonitanud ja rõhutanud, et Riigikohus on väga raskeid sõnu hariduseministeeriumi kohta tarvitanud, et ta on hariduseministri pikali pannud, ja et need vägevad sõnad, mida Riigikohus kuulutanud, südamesse tuleksid võtta, ja et hariduseminister peaks värisema, nagu Vägede Jehoova ees. Aga ma pean ütleva, et niihästi enne seda Riigikohtu otsust kui ka pärast, hariduseministril, olgu see mina või keegi teine, tuleb kooli alal valitsuse funktsioone täita, ja et Riigikohus kunagi valitsema ei hakka ei enne ega pärast seda. Ja selles mõttes meil, valitsejatel, juhtnõuriks on seadus ja abinõuks selle aparaadi, ministeeriumi, arusaamine seadusest, ja teiselt poolt Riigikohtu juhtnõurid ja seletused. Mis käesolevas asjas Riigikohtu otsusesse puutub, siis ma olen püüdnud seda lugeda — ma ei ole jurist ja ei pruugi sellest väga hästi aru saada, aga ma olen juristidelt kuulnud, et see otsus on suur ja pikk ja juhtnõure väga vähe. (K. Baars'i, tõer vahelhüüe.) Kuidas nii, Teie olete jurist ja praktiline advokaat, ega Riigikohtu otsused üksi ole olulised, teatava küsimuse lahendamiseks on ka väga palju tähtsust motiivil ja juhtnõurel. Näiteks Võru asjas terve programm arenes Riigikohtu motiivist, kuidas edasi teetseda. (Vahelhüüe keskel.) Mina selle juures ei peatu, vaid tahaksin ainult öelda, missugused motiivid Riigikohus käesoleval korral on toonud ja andnud.

Riigikohus kõigepealt leiab, et Hariduse- ja sotsiaalminister ei ole oma otsuses Madis Raabe asjus esile toonud kõiki asjatoimetuse puutuvaid üksikasju. Nüüd on lugu nõnda, et mingisugune administratiivne asjaajamise kord ei nõua, et ministri otsuses terve sündmustiku ja selle üksikasjade ümberjutustamine peaks aset leidma. (K. Baars, tõer: Ühekülgne.) Arvatakse siis, et hindamises ühekülgne

ollakse. Selle jaoks on olemas terve asja-toimetus ise, kõik materjal selles on teataval määral sõelutud. Riigikohus aga leiab tarviliku olema sellele tähelepanu juhtida või konstateerida seda, et ministri otsuses ei ole kõik üksikasjad täielikult ja täpselt esile toodud, vaid ta piirduvat ainult üldlausetega M. Raabe tegevuse kohta. Küsimus on antud Hariduse- ja sotsiaalministrile uuestiotsustamiseks või lahendamiseks. Mina pean ütleva, et mina ei näe praegu ette, et hariduseminister edaspidi saaks oma otsuseid nõnda vormuleerida, et see tervet asjakäiku ja ta peeneid üksikasju sisaldaks. Sellele teele vististi minna ei saa, kuigi Riigikohus seda on esile tõstnud ja rõhutanud. (J. Piiskar, stp: Riigikohtu otsus kõneleb teistest asjadest.) Mis ta teistest asjadest räägib, seda on härra Vilms osalt juba ette toonud, ja ka mina tahan neid veel puudutada. Riigikohus leiab, et neis seletustes, mis ministriumini esindaja andnud, ei olevat küllaliselt terve see asi tõestatud, kuna on ette toodud pealtnägijate tunnistused, ning ette toomata jäänud nõندانimetatud kannatajate ütlused ja tõendusid. Mis selles asias võimalik teha, see on teine küsimus. Meil on kannatajatena tegemist lastega, meie ei saa igakord nende juurde minna ja nende poole pöörduda, kui õpetajatevahelisi asju arutatakse. Uurijad ja teadetekogujad ei saa alati pöörduda laste poole ja küsida neilt, kas see ja see õpetaja nii või teisiti talitanud. Ei ole ka pedagoogiliselt õige samm, kui lapsi kistakse asja-keerdu. (J. Piiskar, stp: Aga seda on tehtud. Lastevanemad saatsid protestikirja, et on käidud nende lapsi kodus üle kuulamas.)

Ma pean tähendama, kui Riigikohus oma motiivides räägib juurdlustest ja juurdlustematerjalist, siis ei ole see juriidiliselt täpne väljendus, sest Hariduse- ja sotsiaalministriumil ei ole võimalik juurdlust toimetada, sest ta on administratiiv-asutus, kuna päris juriidiline juurdlus peab sündima kohtuasutuste kaudu. Kui politsei ei teotse kohtu ülesandel, ei ole ka see juurdlus, samuti ei juurdle ka koolivalitsuse aparaat üldse, vaid ta kogub ainult andmeid. Koolivalitsusele näisid küllalistena andmed, mis õpetajad andnud, sest õpilasi tuua õigusemõistiaiks õpetajatevahelises vaidluses ei ole hõlpsu ega kohane. Ja teiselt poolt on Riigikohus veel tähendanud sellele, nagu ei oleks eriti peksmise asja põhjendamisel Hariduse- ja sotsiaalministrium ette toonud täpset aega ja kohta, millal mingi asi juhtunud või toimetatud. Pean tähendama, et algtoimetustes oli muu hulgas küll niisuguseid andmeid, mis aja kindlasti sisalda-

sid, ja sellele juhtis Hariduse- ja sotsiaalministriumini esindaja kohtu tähelepanu. Kuid kohus ei ole seda mingil põhjusel arvestanud, ja kohtu motiividest ei ole ka näha, mispärast ta seda pole teinud.

Meie teame, et tunnistuste andmise asjas üldse harva leidub niisuguseid inimesi, kes igasuguseid sündmusi üles kirjutaksid, et täpselt tunnistusi anda, kui seda vaja peaks olema, kus nimelt, niisugusel ajal ja kuupäeval asi juhtunud.

Igatahes pean ütleva, et mul on kirjalik tõendus ja tunnistus, mida kohtule ei esitatud, peksmise kohta, kus on teatud peksmise kuu ja päev tähendatud, millal see olnud ning missugusel kujul. Niisugust laadi on üks tunnistus Ludmilla Ant'ilt, kuid see ei olnud kohtuprotsessi ajal käes, vaid hiljem on tagantjärele kirjutatud. (A. Schulbach, tõer: Eelmisel korral rääkisite, härra minister, et ta on kohtus vande all tunnistanud.) See ei olnud see asi, vaid teine küsimus. (A. Schulbach, tõer: Mis kohtuasi see oli?) Sellele võin täna otsekohe vastata, kui ma vastavad materjalid läbi vaatan. Aga selles protsessis, milles ta üldse peksmise pärast rahukogus kohtu all oli, arvan, et see oli sama küsimus, millest täna räägin. Nagu tähendasin, vastan sellele pärast, kui materjalid läbi vaadatud, sest siin on terve faktide rida. Ma ütlen, siin on terve faktide rida, ja vande all antud tõenduse kohta oli materjal Riigikohtus olemas. Mul on kiri, see on otsekohe ministrile saadetud. Ma loen teile täpisealt ette, mida kirjutab õpetaja Ludmilla Ant Kildult: „Väga austatud härra Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson. Sotsialistide rühma arupärimise puhul Riigikogus 13. III s. a. M. Raabe valdamise asjus, on mul au järgmisi detaile kehalise karistuse kohta Kildul lisada: paistab silma, et M. Raabe, olles ise tööerakondlane, peksuobjektiks valis kehvema kihi lapsi, selle kihi, kelle huvide eest sotsialistide rühm võitleb, jõukamaid ei julenud ta puutada. Äratub imestust, et härra Piiskar j. t. just kehvikute laste lööjat kaitsma on asunud. Palun Teid, härra minister, alljärgnevaid teateid võtta faktina, mille tõelikkuse eest mina vastutan oma allkirjaga, kui leiate kohaseks, võite neid läbirääkimiste ajal kasutada,

1925./26. õppeaastal 27. III löi M. Raabe Jefim Johanson'it, IV klassi õpilast, keppiga, mis õpetajate toas laual oli (kooriguhtimise kepp) 2 korda mööda nagu öeldes: „Oled moonakate seas üles kasvanud, ei tea mis sa ei ole!“ Poiss oli tund aega peale selle nurgas, keppijutid olid tunni aja pärast selgesti näha.

1926./1927. õppeaastal 6. XI löi M. Raabe sama õpilast kaela pihta öeldes:

„Kasi koju!“ Jefim Johanson'i vanemad on Pärnumaalt Surju mõisast Vastemõisa kolinud, endise Surju mõisa moonakad. Nüüd asunikud Vastemõisas.

1926./1927. õppeaastal 8. XI lõi M. Raabe Märtsõn'it, I klassist, mööda kõrvu öeldes: „Kuradi kaabakas!“ Märtsõn on popsi poeg.

1927./1928. õppeaastal 30. I lõi M. Raabe Ressler'it II klassist vastu nägu, nii et veri huulest jooksmas hakkas. Ressler on vaene poiss, võõra juures hoolealuseks. (K. B a a r s, tütar: Kuidas ta need päevad kõik mäletab?) Ma tähendasin juba, et õpetaja Ant pidas päevaraaamatut.

1926./1927. õppeaastal käsib isand M. Raabe mind peksta Heinrich Kibbar'it II klassist. Poiss on kodus teenijatüdrukust kastis juures murdvarguse toime pannud ja valetab koolis. Isand Raabe nõudmist ma ei täitnud. Kibbar on suurtaaluniku poeg, isand Raabe ise teda ei peksnud.

Minu kirja palun võtta isikliku kirjajana, kui aga tarvis, siis võib fakte tarvitada ametliku tõendusena minu juurdlusel antud teadetele.

Kildul, 16. III 1930.

Suurima lugupidamisega aup. õpetaja Ludmilla Ant.“

Nõnda, lugupeetud Riigikogu liikmed, teie näete, et tõesti meil siin tegemist on asjadega, mida raske Riigikogus arutada ja lahendada, ja seepärast ma ütlen, et mina algusest olen püüdnud hoida, et seda küsimust mitte siin igakülgsest arutusest ei võetaks, ja olen seepärast tähendanud, et mina kõiki asju ette ei too, vaid ainult neid, mis kuidagimoodi avalikku arutamist kannatavad. (M. L a a r m a n, põlv: See tähendab, et on veel hullemaidki asju!) Kindlasti on niisuguseid, mida ei kõlba avalikult koosolekul arutada. Ja ma ütlen, et igalüks saab aru, et siin tervendamist tarvis on. Ja see õpetus on väga hea, et mitte ühekülgsest seda tarvis ei ole teha, vaid mul on mulje olnud, et hariduseministeerium on püüdnud asja kaaluda mitmekülgsest. Et ta aga selleks kiireid ja otskoheseid abinõusid ei ole saanud tarvitusele võtta, seepärast et tal selleks võimu ei ole, siis on ta väikesi kõrvalabinõusid pidanud noppima siit ja sealt ja neid ritta seadma, et nende alusel ja põhjal midagi ette võtta.

Mina olen ühtlasi tähendanud sellele, kuidas meie praegusel momendil neid lahenduseviise võime leida, need tulevad ainult seeläbi, kui meie oma koolikorda muudame, kui meie oma algkooli seaduse teisel kujul maksma paneme, kui meie koolinõunikute seaduse teisel kujul maksma paneme, kui meie edasi maksma paneme kooliõpetajate teenistuse seaduse,

sest suur hulk neist ettetulnud väärnähutustest on sellest tekkinud, et seadus nende lahendamiseks õiget teed ette ei näe, kellelegi õiget võimu ette ei näe, ja veel selle tagajärjel, et inimesed on sunnitud üks-teise kõrval elama, kes kuidagiviisi seda teha ei saa, ja ise ka mingit väljapääsu sellest seisukorrast ei näe.

Seda oli mul üldjoontes täienduseks oma endisele seletusele juurde lisada ja pean vabandama, kuna see küsimus nii äärmiselt mitmekülgne ja keeruline on, et ma iga väikese üksikasja juurde tungida ei ole saanud.

Vaheaeg kl. 12.42 min. — kl. 13.

Koosolekut juhatab teine abiesimees
R. Penno.

Sekretäri kohal sekretäri teine abi
O. Gustavson.

J. P i i s k a r (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Hariduse- ja sotsiaalminister oma esimeses kui ka praeguses seletuses püüdis välja paista lasta ja etteheiteid teha õpetajate liidule, nagu oleks õpetajate liit selle arupärimise taga — samu etteheiteid tegi ta ka arupärijaile — ja nagu oleks asutus kaitsma kõlbmatuid õpetajaid ministeeriumi korralduste vastu. Muu seas tõi ta tõendusena ette kirja, mis saadetud õpetajate liidu juhatajale, ja ärakirjad Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ja koolinõunikute ühingule. Mina hüüdsin vahele, et kas härra minister ei kannaks ette ka õpetajate liidu vastuse. Seda ei tehtud. Kuna vastus on väga oluline ja aitab ära määrata õpetajate liidu suhtumise selles küsimuses, siis lubaksin endale selle kirja ette kanda. See kiri on saadetud vastuseks kirjale, mille kandis ette härra minister, ja kõlab järgmiselt: „Täname Teid lahke seletuse eest, mille saime tänase postiga. Ühtlasi teatame, et Eesti õpetajate liit ei ole Kildu algkooli küsimusi sisulisest küljest veel selgitanud ega ka mingit seisukohta võtnud. Küll aga on liit küsimuse käiku jälginud vormilisest ja juriidilisest küljest ning sellel alal leidnud ebaseadusepärast, millest ka tingitud liidu protestid ja muu seas tänane arupärimine Riigikogus.“

Asja sisulist juurdlemist ei ole tänase päevani keegi õpetajate liidult palunud (ka Teie oma tänases märgukirjas ei avalda selleks soovi), seepärast pole liidul küllalist alust asja sisulisele käsitlemisele asuda.“ Missugusele seisukohale õpetajate liit asub, see selgub siis, kui küsimus sisuliselt läbi arutatud. Seni ei ole seda tehtud, ja seega ei ole õigustatud härra ministri poolt tehtud etteheide, kui

ta hääletamise motiivide kohta sõna võttes ütleb, et: „Noorsoo kasvatuslikult seisukohalt tekitab piinlikkust ja võõrastust, et just meie pedagoogide esindus on pidanud sündsaks võtta avalikule arutamisele Riigikogus arupärimise-ettepanekus mainitud koolijuhataja vallandamise asja, kuna peensuste avalikukstegemine selles asjas väga ebapedagoogilist mõju võiks avaldada meie noorsoole. Näib, nagu oleks õpetajate liit asunud liiga ametlikule seisukohale.“ (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ametiühislikule, mitte ametlikule, see oli viga stenogrammis!) Võibolla, mul on parandamata stenogramm, „...rõhutades õpetajate huve ning unustades õpilaste huve“.

Selle kohta, lisaks sellele kirjale, mille ette kandsin, pean tähendama seda, et nagu ma juba ütlesin, õpetajate liit ei ole kuidagi määranud vormiliselt käesoleva arupärimise kuju ega sisu, vaid õpetajate liidus kõneldi sellest, kas see küsimus ei tuleks avalikult kõne alla võtta, ja küsiti minult kui õpetajate liidu juhatuse liikmelt, kas ma ei oleks valmis seda tegema. Ja kui ma ütlesin, et mul selle vastu midagi ei ole, et seda küsimust üles võtta, siis sain õpetajate liidult tarvitada need materjalid, mis õpetajate liidule saadetud. Kuidas meie, arupärimise ettepanijad, neid materjale oleme käsitanud, selleks ei ole kuidagiviisi õpetajate liit kaasa mõjunud. Õpetajate liit ei ole arupärimise tekstigi teisel teel näinud, kui sel teel, nagu see avalikkusele teatavaks saanud, sest minu poolt ei ole seda ei enne arupärimise esitamist ega pärast õpetajate liidule antud. Kas nad selle teksti kuskilt kätte saanud, või piirdunud seega, mis ajalehtedes ilmunud, seda mina ei tea. Kui õpetajate liidus neid küsimusi arutati ja leiti, et need tulevad avalikult kõne alla võtta, siis sellelt seisukohalt, et juriidiliselt ja juriidiliselt leiti, et nii ei peaks liidu arvates talitama. Kas ministriumil sisuliselt ühel või teisel korral õigus on olnud, selle kohta õpetajate liit seisukohta võtnud ei ole. Nii on arupärimise saamise- ja eellugu.

Kui härra Hariduse- ja sotsiaalminister arvab, et kui õpetajate liit sellele küsimusele tähelepanu juhtinud ja soovi avaldanud, et see küsimus siinkohal avalikult kõne alla võetaks, et ta siis selle juures silmas pidanud ainult õpetajate huve, ameti- või kutseühingute huve, täiesti unustades õpilasi, siis võin siinkohal seletada, et nii õpetajate liit kui ka arupärimise esitajad on silmas pidanud muidugi ka õpetajate huve, sealjuures aga ka õpilaste, ja ma ütlesin veel rõhem, ka kooli huve, ja, kui tahate, isegi Hariduse- ja sotsiaalministriumide huve, nimelt

ministriumide prestiihi küsimust. Sest meie arvates on küsimuses raskusepunkt selles, et Hariduse- ja sotsiaalministrium on mitmel puhul nii talitanud, et tema otsused ei ole kohtuasutuste poolt leitud põhjendatud olema. Ja säärane talitamisviis on tekitanud õpetajates ja koolitegelaskonnas ärevat meeleolu. Arvan, et sellel pinnal küsimuse ülestõstmiseks õpetajate liidul ja meil, algatajail, on täielik õigus, kuna Hariduse- ja sotsiaalministrium on oma korraldustega tekitanud ärevust ja ebasoodsat meeleolu õpetajaskonnas, meeleolu, mis ei ole kasuks ei õpetajaile, õpilastele ega koolile, ja mis ei tule kuidagi kasuks ka hariduseministriumile endale. See on õieti olnud lähtekohaks, millelt see küsimus üles võetud.

Mulle näib, et hariduseminister eksib, kui tema küsimuse nii seab, et kurjus on see, kui neid küsimusi avalikult käsitletakse, ja et see õpilastele ja üldse noorsoole võiks kahjulikult mõjuda. Härra minister pidas tarvilikuks ette tuua suure hulga materjale, üksikasju, mis ei ole seotud meie arupärimisega. Ka meie oleksime võinud neid asju ette tuua arupärimise põhjendamisel veelgi suuremas ulatuses... (V a h e l h ü ü e.) See on iseküsimus, ... ja veel väga mitmesuguseid teisi asjaolusidki ja võibolla isegi värvikamaid selle kohta, mis Kildul sündinud. Kui meie seda ei teinud, siis seepärast, et meie ei tahtnud küsimust sellele pinnale viia, sest meile on selge, et kui üksikud Riigikogu liikmed või keegi teine tahaks seda küsimust sisuliselt üksikasjaliselt arutada, siis peaks vist minema koha peale ja seal ise mingisuguse juurdluse toime panema või vähemalt selgitama, kuidas juurdlus tehtud j.n.e. j.n.e. Pean ütleva, et ei need materjalid, mis mul tarvitada, ega need materjalid, mis härra minister ette kandis, ja millest suurema osaga ka mina tuttav olen, ei ole suutnud mind veenda, et see küsimus on niivõrt selge, et võib sisuliselt öelda, see on õige, ja see on süüdlane, sellele on ülekohut tehtud, sellele mitte, sest see küsimus on palju keerulisem. Aga kõik need asjad on ju koha peal olemas ja avalikkuse ette kistud, ja kui nüüd tagantjärele neid siin selgitatakse selles mõttes, et hinnata ministriumide tegevust teatud õpetajate tagandamises, siis ma arvan, et see seda ebasoodsat õhkkonda edasi ei arenda ega süvenda, vaid aitab seda lahendada ja selles mõttes pedagoogiliselt nii õpilaste kui ka teiste suhtes võib mõjuda mitte nii, nagu härra minister seda kardab, vaid minu arvates just vastupidiselt.

Lubatagu mulle, kuna siin eelmised kõnelejad on küsimuse juures peatanud

selles järjekorras, nagu arupärimine esitatud, ja nagu see ajalisel aset leidnud, paari märkusega peatuda kõigepealt Võru küsimuse juures. Härra minister laseb oma seletusest välja paista, et Võru keskkooli sulgemise asjas on kõigiti talitatud seadusepäraselt, nii nagu ministereerium selle õigeaks pidanud. Aga härra minister ütles oma kõnes, et Võrumaa rahvahariduse selts ei andnud seniste keskkoolide sulgemiseks ja uue ühiskümnasiumi avamiseks oma nõusolekut enne, kui 25. juulil 1929, mispärasest alles 29. juulil võidi esitada ettepanek valitsusele kahe keskkooli sulgemise ja uue avamise otsustamiseks. Alles selle järele tuli valitsuse otsus 31. juulil. Edasi toob härra minister oma seletuses ette, et Võrumaa rahvahariduse seltsil oli kahtlus, et säärasel korral kool tema käest ära võib minna. Aga mille põhjal siis härra Hariduse- ja sotsiaalminister tuli ja väitis, et ministereeriumis oldi arvamisel, et Võru kahe erakeskkooli sulgemisel ja uue avamisel on käidud seaduslikku teed, ja et uue kooliaasta alguseks, 1. augustiks, on suudetud kõik tarvilikud toimingud teha, kuigi viimisel silmapilgul? Härra ministri oma seletustest selgub ometi, et koolide tegelik ülalpidaja kuni 25. juulini ei andnud nõusolekut koolide ümberkorraldamiseks, aga 1. augustil oli tähtaeg, millest arvates 1—2 kuud tagasi, oleksid pidanud kõik korraldused tehtama. Missugune alus oli siis ministereeriumil tulla arvamisega, et need korraldused õigeaks ajaks tehti? (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Selles see viga oli.) Selle tahtsingi tähelepanu juhtida, et ministereerium on märgist mööda lasknud, ja et ta arvamine ei olnud ei õigustatud ega põhjendatud.

Edasi, ei ole seni ikka veel selgunud üks vastolu, mis kõigist materjalidest läbi käib. Härra Hariduse- ja sotsiaalminister oma kõnes väidab, nagu oleks olnud valitsuse otsus Võru kahe erakümnasiumi sulgemiseks ja uue erakümnasiumi avamiseks. Juhtisin sellele tähelepanu juba arupärimise põhjendamises, et Hariduse- ja sotsiaalministereerium, kui tema selles asjas kohale saatis esimese kirjaliku dokumendi, kõneles selles dokumendis, et valitsus on otsustanud sel ja sel kuupäeval ühendada Võru kaks keskkooli ühiseks erakümnasiumiks, ei kõnele aga sugugi, et mõned koolid oleks otsustatud sulgeda ja uus avada, vaid ministereeriumi otsus kõneleb täht-tähele, et valitsuse otsusega sellest ja sellest kuupäevast on otsustatud kaks kooli ühendada üheks keskkooliks. Härra Hariduse- ja sotsiaalminister tõi küll ette, nagu ei oleks Riigikohtul olnud tarvitada

valitsuse otsuse motiive, vaid ainult otsus, ja et sellest otsusest ei olevat näha olnud, mis õieti valitsus otsustanud. Aga ometi oli ministereeriumi esindaja selle küsimuse arutamise puhul Riigikohtus ja temal oleksid pidanud need motiivid käes olema. Aga rohkemgi veel, härra Hariduse- ja sotsiaalminister teades, et sellele vormilisele vastolule on arupärijad tähelepanu juhtinud, ei oleks pidanud piirduma väitega, et valitsuse motiivid õigustasid ta tegevuse. Selle asemele, et öelda, et valitsusel olid mingisugused teised motiivid. Selle asemele, et ette lugeda mitmesuguseid kirju, oleks härra minister pidanud ette tooma valitsuse motiivid. Praeguse silmapilguni ei ole neid motiive härra ministri poolt ette toodud. Jääb püsima asjaolu, et Hariduse- ja sotsiaalministereeriumis ei ole talitatud täpselt seadusepäraselt. On valitsuse otsus, mis nimetatud koolide ümberkorraldamiseks antud ja millest ei nähtu, nagu tähendaks see kahe keskkooli sulgemist ja ühe uue avamist. Seda vastolu ei ole seni ümber lükatud.

Kui nüüd on tulnud ilmsiks asjaolu, et ministereeriumis ei ole talitatud täiesti seadusepäraselt, siis tundub minule, et härra ministri etteheited on ülekohtused, kui ta ütleb, et „ilma teenistuseta jäänud õpetajad tõstsid nurinat. Ka Võru omavalitsused ei saanud oma soovi keskkooli ülevõtmise asjus teostada ja suhtusid Hariduse- ja sotsiaalministereeriumi tegevusse arvustavalt. Algas õpetajate seltside alarmeerimine, delegatsioonide saatmine, ajakirjanduses hädaldamine.“ Siin peaks härra minister õigeaks võtma, et ei ole täpselt seadusest kinni peetud. Edasi öeldakse: „Nagu selle seisukorra ülevaatest selgineb, on Hariduse- ja sotsiaalministereerium püüdnud kogu aja Võru koolide asja lahendada kokkukõlas seadustega ja seaduslike määrustega ning kompetentsete asutuste otsustega. Kuna see asi ministereeriumile esimene oma alal — erakoolide sulgemine ja avamine, — siis ei ole tal tuttavat rada ees ja ta on mõnegi seaduse peensuse vastu eksinud. Seejuures on ta pidanud teotsema mitmekülgete huvikondade ristlulle all: isiklikult teenistusekohadest huvitatud õpetajad ja nende kutseühingud, kohalikud omavalitsused ja kuuldavasti ka erakondlikud voolud kohalikus seltskonnas. Need on püüdnud oma mõju maksma panna Hariduse- ja sotsiaalministereeriumis, seisukorra selgitamist takistada ja tegevusest kõrvale tõugata.“

Kui nüüd härra Hariduse- ja sotsiaalminister selle seisukoha on tõeks võtnud, siis lubatagu küsida, kas oli õigus niihästi teenistuseta jäänud õpetajail, omavalitsustel, õpetajate kutseesindusel ja ajakirjandusel hädaldada? Ma arvan, et see

täiesti õigustatud ja põhjendatud oli, sest kui seadusest kõrvalekaldumised olid, siis mitte ainult need, kes isiklikult sellest huvitatud, vaid ka need, kellele see teatavaks saanud, peavad karjuma: „karauul“! Ja seepärast ma arvan, et härra ministri etteheide, kus ta hädaldamisest ja alarmeerimisest kõneleb, on täiesti ülearune. See hädaldamine ja alarmeerimine oli täiesti õigustatud, sest selle põhjused võtab härra minister ise ka oma seletustes õigeks.

Härra minister on täiesti avameelne ja otsekohene olnud, kui ta ütles, et siin mõnegi seaduse peensuse vastu on eksitud, et siin kõrvalised erakondlikud voolud kohalikus seltskonnas on püüdnud end maksma panna. Ma ütlesin, — mitte ainult kohalikus seltskonnas, vaid ka ministriumis. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Maksma panna, et tõelist seisukorda välja selgitada.) Ja ministri ametnikud on libedale teele läinud, on lasknud end õnge võtta ja kõrvale vedada. (Paremalt poolt: Seal on valesti ette kujutatud.) Ma lugesin ainult Teie kõnet, härra minister, ja rohkem mitte midagi. Kui nüüd meie sellele tähelepanu juhtisime, et siin on talitatud mitte päris seadusepäraselt, vaid kõrvalistel mõjutlustel, siis meie seisukoht täiesti õigustatud oli, ja meil täiesti õigus oli sellele tähelepanu juhtida. Ja seda meie oma arupärimises oleme teinudki.

Ja kui nüüd ministriumi praegune juht, härra Hariduse- ja sotsiaalminister Hünerson, selle ise õigeks võtab, siis vähemalt jääb meile lootus, et võibolla tulevikus sääraustes asjades enam nii ei talitata, kuna nüüd juba ette teatakse, et võivad olla mõnesugused kõrvalekaldumised, ja et aparaat ei jälgi küllalt seadusi. Loodame, et härra minister teeb sellest tarvilikud järeldused ja katsub tulevikus neist asjadest mööda saada. Kui on kindlustus, et sääraused nähtused enam ette ei tule, siis, arvan, kaob ka õpetajaskonna ärevus, hädaldamine ajakirjanduses, nagu härra minister tähendas, ja igasugused delegatsioonide saatmised. Sest õpetajate liit ega ka meie, arupärimise esitajad, ei ole asunud seisukohale, et kõlbmatuid õpetajaid igal tingimisel kaitsta. Kui meie aga näeme, et ei ole talitatud seaduslikult, siis arvame endil õiguse olema sellele tähelepanu juhtida ja asja kõne alla võtta. (J. Teemant, põl: Aga need teated võivad Teil ekslikult olla.) Härra Teemant, Teie jäite kahjuks hiljaks. Ma võtan selle õigeks, mis härra minister öelnud, ja ka härra minister peaks seda arvestama, mida meie rõhutanud. (J. Teemant, põl: Siis peaks kõne lõpetama, ja asi oleks korras.) Meie selgitame neid üksikasju,

mis selles küsimuses veel selged ei ole. Ma tulen otsekohe ühe säärase küsimuse juurde. Härra minister ütleb, et Võru ühiskõrgkooli kujunenud olukorras ei vasta sisult Vabariigi Valitsuse otsusele. Lahti lüües Riigikohtu motiivid leiame sealt, et ta ei vasta sellele lähtekohale, mis ministrium oma korralduste aluseks võttis, kui ta arvas, et suleti kaks kooli ja asutati uus. Ministrium oleks pidanud siin teistsugused sammud astuma, lähtudes koolide koondamisest. Nüüd ütleb härra minister uuesti, et Võru ühiskõrgkooli ei vasta sisult Vabariigi Valitsuse otsusele. Kahjuks ei pidanud ta aga tarvilikuks selle juures pikemalt peatuda ja näidata, mis suhtes ta ei vasta. See oleks olnud aga väga huvitav kuulda. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Seda seletust me just kuulda tahaksimegi.

Aga Riigikohtu ja maakoolivalitsuse arvates ning kohalikkude õpetajate organisatsioonide juhatuste arvates on selle kooliga asi päris korras. Kui see nii, siis peaks härra minister tulema ja ütleva, kui ta tahab seda kooli sulgeda ja uuesti avada, mis suhtes praegune kool ei vasta valitsuse otsusele, ja mille poolest see kool, mis 1930. aasta augustil avada tehtakse, erineb läinud aastal avatud koolist. Milles seisab see sisuline ja oluline vahe? (Paremalt poolt: See kool ei olnud seaduslik.) Riigikohus leidis selle kooli seadusliku olema. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Vahe on selles, et ministriumis arvati viia läbi see ümberkorraldamine erakoolide sulgemise ja uute koolide avamise korras, aga valitsuse otsus ütleb, et toiming on sündinud koolide koondamise korras. Et see kool seadusepäraselt ei oleks, seda pole kuskil keegi rõhutanud — ei Riigikohus, ei õpetajad ega keegi teine. Härra ministri seletusest aga leiame, et kool tahetakse muuta vastavaks valitsuse otsusele. Riigikohtu ja meie, arupärijate, arvates, vastab see kool valitsuse otsusele. Seepärast on vaja, et tuuaks ette vahe, mis praegune kool, mis 31. juulil suletakse, ei vasta valitsuse otsusele, ja mis praegune kool, mis 1. augustil uuesti avatakse, vastab sellele ja millepoolest ta teistsuguseks kujuneb kui praegune. Vaadake, see on üks neist üksikasjadest, mille üle on tarvis selgust. (J. Teemant, põl: Kui Teie minister oleksite, teeksite niisama. Ma tunnen Teie iseloomu, Teie isiklikult oleksite ka kõva käega.) Küsimus ei ole selles, vaid küsimus seisab selles, et meil on tõsiselt põhjust karta, et kui härra minister ütleb, et mineval aastal selle ümberkorralduse juures on poliitilised, erakondlikud huvid mängus olnud, kes püüdnud oma mõju maksma panna hariduseministriumis ja seisus-

korra selgust takistada, siis mul on põhjust karta, kas selle taga, kui tahetakse kool kinni panna ja teisel päeval uuesti avada, ei ole mingisugused kõrvalised mõjud. (J. Teemant, põl: Ei ole!) Härra Teemant, võibolla et meie sellest küsimusest veel kõneleme kunagi, ja nimelt on mul tõsist põhjust karta, et kui see toiming läbi viiakse, siis need õpetajad, kes Riigikohtu otsusega oma ametisse tagasi mõisteti, tänavu sügisel vallandatakse, ja pannakse ametisse teised.

Ja seda küsimust peame meie silmas seepärast, et sügisel mitte uuesti sellest küsimusest kõnelda. (M. Martinson, põl: Härra Piiskar, vast peate meeles ka neid kooliõpetajaid ja muretsete nende eest ka, kes Viljandis.) Mul kahjuks nende kohta andmeid ei ole. Kui Teil nende kohta midagi teada on, siis arvan, meil on ühesugused õigused, ja Teie võite kasutada just neidsamu õigusi, mis mina. Kui Teie oma õigust kasutate, siis räägime neist asjadest. (J. Teemant, põl: Jätke muist sügiseks.) See on härra Martinson'i asi, millal ta nendega tuleb.

Edasi, kui härra ministri kõnet jälgida, selgub sealt veel teisi asju, kus samuti poliitilistel motiividel talitatud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Mis sinna saab parata.) Minu teada kuulub Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile kogu meie kooliasja juhtimine ja korraldamine. Kui Teie, härra minister, ütlete, et Teie midagi teha ei saa, siis on minul rohkem õigust käsi laotada ja öelda, mis mina seal teha saan, sest asi ei kuulu minu kompetentsi, vaid kuulub, härra minister, Teie kompetentsi. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: See oli läinud õppeaastal.)

Kui lõpuks härra minister ütleb, et kulude suhtes olevat Võrus selle korralduse tagajärjel kokkuhoidu saavutatud, siis võib see õige olla, et makstes palka õpetajatele, kes tööd ei ole teinud, siiski raha on kulutatud vähem, kui kahe kooli ülalpidamiseks. (Vahelhüüe.) Igatahes on aga riigikassast ülearuseid summasid välja antud.

Nagu juba tähendasin, on härra minister ise leidnud ja avalikult õigeks võtnud, et väärsamme on tehtud, ja kui tulevikus sääraseid väärsamme enam ei tehta, siis võime selle seletusega teatava määrani rahuldatud olla. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Siis oleme inglid.) Kui Teie ise selles kahtlete, siis lubage, et meie ärevusse satume, ja Teid jälle tülitama tuleme. Sinna ei ole midagi parata.

Mis puutub teisesse asjasse, millele härra minister suuremat tähelepanu pööras ja kus ta üksikasjalise materjali ette

tõi, siis pean korduvalt rõhutama, et selles küsimuses ei ole õpetajate liit ja arupärijad enesele ülesandeks teinud koolijuhatajat Raabe't igal tingimisel kaitsta, nagu härra minister oma seletuses laskis välja paista. Juba arupärimise põhjendamiskõnes väideti meie poolt päris selgesti, et meil pole mingisugust vajadust härra Raabe tegevust sisult hinnata. Meie küsimus oli ainult vormilisel pinnal, ja seepärast ei toodud ette üksikasju sellest rikkalikust materjalist, mis meil selles küsimuses käsitleda oli. Meie ei tunne erilist huvi Kildu üksikasjade vastu, kuigi need asjaolud, mis seal ilmsiks tulnud, nõuavad, et need rutuliselt arutamisele võetaks. Härra minister ütles, et seda peab tegema kinnisel koosolekul. Mulle näib, et siin on need asjad niisugused, et neid igasugusel koosolekul võib arutada, kui seda tarvilikuks peetakse ja neid arutada tahetakse. Meie väitsime oma arupärimises, ja sellel seisukohal asume ka praegu, et kui ministeeriumil oli küllalisi andmeid koolijuhataja Raabe vastu, siis oleks pidanud ta need oma otsuste motiives ja pärast Riigikohtus ette tooma, et tal oleks võimalik olnud lahti saada kõlbmatust õpetajast. Ministeerium pole seda aga teinud, tema otsused on otsitud, ja ministeerium ei ole suutnud oma otsust tarvilikult põhjendada. Seda konstateeris Riigikohus, kui ta ministeeriumi otsuse tühistas. Kui on niisugune olukord tekkinud, siis on ministeerium, et mitte rohkem öelda, saamatu. Kui härra minister ette tõi mitmesuguseid lugusid, mis Kildu küsimusega koos ette tulnud, ja kui kõik need asjad vastavad tõele, siis arvan, et meie oleme täiesti õigustatud ministeeriumile ette heitma seda, mis pärast siis see õpetaja seal püsib, mis pärast on ministeerium, kui tal niisugused faktid käes, lasknud tekkida säärase olukorra, et kõik need imelikud asjad võivad edasi kesta. Härra minister ütles, et tänavu on neid asju veel palju rohkem. Nüüd on lasknud ministeerium oma käest algatuse ära minna, ja minister ei ole öelnud, kuidas ta Kildu asja mõtleb lahendada. Või jääb kõik nii, nagu oli? (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson: Ei ole, tuleb otsustamisele.) Meie arvates ei ole see õige kord, kui ministeerium esiteks teeb otsuse, laseb selle otsuse ümber lükata ja siis seab küsimuse niiviisi: hea küll, otsus on ümber lükatud, algame uuesti otsast. Vaadake, härra minister, see on just see, mida õpetajaskond ministeeriumile ette heidab ja mille tõttu ta ärevusse sattunud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. Hünerson'i vahelhüüe.) Teie, kui meie hariduseelu kõrgem juht, ei peaks nii kergesti sääraseid samme õigeks tunnustama.

Meie hariduseelu korraldav asutus ei tohiks nii kergesti talitada, et inimesed satuvad ärevusse, et peavad enesele õigust nõudma hakkama kohtu teel. Mõne aja pärast, kui õigus välja protsessitud, panakse see akt kõrvale, hakatakse uuesti uurima, ja ei ole teada, millega asi lõppeda võib. See tee, kus härra minister arvab, et võib neidsamu asju uuesti hakata otsast peale läbi vaatama ja uurima, on väga halb. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Mis ma hakkam tegema?) Need materjalid oleksid pidanud enne käes olema ja selgus ka. (M. L a a r m a n, põl: Kas Kildul peab mädanemine edasi minema?) Arvan, et Kildul on kõik samuti, kui oli enne ministri otsust. Muidugi on mädanemine suuremaks läinud, sest vahekorrad on halvemaks muutunud. Kui minister selle asja oleks läbi kaalunud ja otsuse teinud, siis oleks see mädanemine lõppenud. Praegu kestab see asi aga edasi. Kui mädanemine järjest edasi kestab, siis oleme õigustatud küsima, mispärast säära-st sammu tarvis oli, mis mädanemist ei tervenda, vaid edasi arendab ja suurendab? (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Anname õiguse kätte, küll siis...) Härra minister, hariduseministeerium on andnud õiguse, on lubanud koolijuhatajat kooli tagasi minna ja teha, mis heaks arvab. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ei saa, nagu heaks arvab, vaid ainult seda, mis seadus käsib.) Aga Teie ei ole öelnud, et ta oleks teinud seda, mis seadus ei käsi, sest Teie otsus on põhjendamatu leitud olema. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: See tuleb sellest, et seadusest ei ole igas instantsis ühesuguselt arusaadud.) Ma arvan, et kui Hariduse- ja sotsiaalministeerium oma tegevust säära-aste keerdkäikude taha hakkab poetama, nagu härra minister tänases kõnes arvas heaks väita, et kui tahate mõnest kõlbmatust õpetajast lahti saada, siis peab otsima nipet-näpet, et tast lahti saada, kui niisugust haridusepolitikat tahetakse ajada, siis ma arvan, et kõik õpetajad satuvad ärevusse, ja neil on õigus ärevusse sattuda. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Paneme haridusealal kindralkuberneri ametisse!) Kuidas tahate või mis teete, see on muidugi Teie asi. Selle kohta ma ei saa midagi öelda. Ma ei ole praegu see isik, kes hariduseministrile võib juhtnööre anda, temale hariduse-nõunikuks olla ja öelda, mis hariduseminister tegema peaks. Aga küll saan ma Riigikogu liikmena hinnata ja arvustada seda, mis ministeeriumis tehakse; seda õigust minult keegi võtta ei saa. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n:

Ärge olge ülekohtune. Ärge nõudke rohkem kui seadus lubab.) Härra minister, ma olen kogu aja näidanud ja algusest rõhutanud, et sisuliselt meie küsimust ei puutu. Teil võib ju õigus olla. Ma olen öelnud, et ministeerium ja Hariduse- ja sotsiaalminister on sattunud seadustega vastollu. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ärge rohkem vastollu tõugake, nüüd laske jälle välja tulla.) Ma arvan, et ei Vabariigi Valitsus ega üksik minister ei ole minu tõugata, vaid nad on omal kohal, neil on oma ülesanded ja nad vastutavad selle eest, mis nad teevad. Mina olen rahvasaadik, kes vaatab pealt ja suhtub üksikuisse korraldusisse ja otsuseisse nii, nagu tema seda õigeaks peab. (J. Teemant, põl: Võibolla Teie ka eksite!)

Kui nüüd lugu nii, et ministeeriumi otsus tühistatud, siis tekib mul puhtvormaalne küsimus — ma kordan veel, ma ei kõnele sisuliselt, ja minu eelmisest kõnest ei olnud tingitud see, et härra minister sisuliselt selle küsimuse arutamisele võttis. (J. Teemant, põl: Hea kassator oleksite.) Mul ei ole võimalust Teile, härra Teemant, abiliseks tulla. (J. Teemant, põl: Meie kahekesi saaksime hästi läbi, — Juhataja koputab haameriga — aga see kuri haamer segab.) Võibolla.

Juhataja: Palun rahu, palun kõnelejat mitte segada.

J. Piiskar (stp): Lubage nüüd küsimus nii seada, et kui ministeeriumil oli küllaliselt materjali, miks ta oma otsust ei põhjendanud nii, nagu kord ja kohus. Kui ta aga oma otsust ei põhjendanud nii, nagu tarvis, siis lubatagu sellest järeldada, et ministeeriumil neid materjale ei olnud. See tähendab seda, et need materjalid, mida ministeerium kasutas, ei olnud usalduseväärset. Ma kolmandat järeldust teha ei oska. Ma ei tarvitse neisse materjalidesse tungida, vaid võtan küsimuse ainult vormiliselt. Ja küsimust nii seades arvan enesel siiski õiguse olema öelda, et mõlemal juhul — siis, kui ministeerium tegi oma otsuse vähese materjali põhjal, või kui materjalid olid, ja ta neid ei kasutanud — on ministeerium talitanud halvasti, nii nagu ta seda ei oleks pidanud tegema, kergekäeliselt. Ja just seda oleme ette heitnud, et ministeerium on talitanud õpetajate suhtes kergekäeliselt.

Aga kui vaadata, mis Riigikohus sellest asjast arvab, siis näeme, et Riigikohus asub just samale seisukohale. Siin on küll niihästi härra ministri poolt kui ka eelkõneleja rkl. Vilms'i poolt Riigikohtu motiive käsitatud. Mulle näib aga,

et pärast härra Hariduse- ja sotsiaalministri tänast seletust oleks siiski vast otsarbekohane, kui veel kord silme eest mööda minna lasta Riigikohtu motive tervikuna, sest seni on tsiteeritud üksikuid osi, et pilti saada, kuidas Riigikohus Hariduse- ja sotsiaalministri tegevust selles küsimuses hinnanud.

Riigikohus oma motiivides ütleb järgmist pärast seda, kui sissejuhatava osa on ära kirjeldanud ja poolte seletused ja prokuröri arvamised ära kuulanud.

Enne olgu aga vahele tähendatud, et pärast mitte nende juurde tagasi tulla, et minu teada suur osa sellest materjalist, mis Hariduse- ja sotsiaalministeeriumil üldse tarvitada olnud, on Riigikohtus ette toodud sisulisel arutamisel, ja neil andmeil, mis minul kasutada, ei ole härra minister tänases seletuses kuigipalju juurde lisanud neist materjalidest, mis temal olemas, mida Riigikohtus ette ei toodud, ja mida Riigikohus ei kasutanud. Selle sissejuhatuse järele lubatagu mulle asuda Riigikohtu motiivide juurde.

Riigikohus motiveerib: „Hariduse- ja sotsiaalministri otsuses 29. nov. 1929 on Kildu algkooli juhataja-õpetaja Madis Raabe tegevus, mis viimasele süüks pandud, sääraselt kirjeldatud, et on välja jäetud tegude üksikasjaline põhistamine juurdusematerjali andmetega ja on ka tähendamata jäetud aeg, millal üks või teine tegu toime pandud, ja kelle vastu, vaid see kirjeldus piirdub ainult üldlause- tega tema tegevuse kohta. Säärane karistatava tegevuse kirjeldus aga võtab karistatavalt võimaluse süüdistuse kohta vastuväiteid esitada, kuna on selgusetu, millistel tõendustel ühes või teises teos süüdistus tõstetud, samuti võtab ka kohult võimaluse kontrollida, kuivõrt on põhjustatud eeltoodud süüdistused ja ka seda, kas ei ole need teod juba aegunud. Hariduse- ja sotsiaalministri esindaja püüdis asja arutamisel Riigikohtus küll süüdistusi juurdusematerjali alusel üksikasjaliselt põhistada, kuid seesugune tagantjärele otsuse põhistamine ei ole lubatud, kuna iga otsus peab juba põhistatud olema ta tegemisel. Pealegi ei saa tunnustada, et ministri esindaja seletusega oleksid süüdistused põhistatud, sest väited, mis olid toodud esindaja poolt, põhjenesid samuti ebamäärastel tunnistajate väljaütlustel, ilma et oleks tähendatud aeg, millal teod aset leidnud, ja kelle vastu need toime pandud. Ka ei ole tunnistajate väljaütlustel, millele ministeeriumi esindaja oma seletused rajab, nende isikute ütlustega, kelle kohta väljaütlustel käivad, juurdlusel tõestatud. (Jüri Mielberg'i, Ant'i ja Jürisson'i väljaütlustel). Neil põhjustel ei või Hariduse- ja

sotsiaalministri otsus kui vormiliselt puudulik jõusse jääda. Sisuliselt leiab Riigikohus, et käesolevas asjas, nagu nähtub juurdusematerjalist, puudus ministril alus tarvitada kaebaja vastu raskemat distsiplinaar karistust, nimelt juhataja-õpetaja kohalt tagandamist, järgmistel põhjustel.

Nagu nähtub käesoleva asja algoitme- tusest, on terve see asi alguse saanud sellest, et Kildu algkooli juhataja-õpetaja Raabe esines 15. juunil 1928 haridusemi- nisteeriumis ja Viljandi maakoolivalitsus- es ettekandega sama kooli õpetajate Ar- nold Jürisson'i ja Ella Lillaku vahekor- dade ja ka õpetaja Jürisson'i õppetegevuse kohta ja palus teha vastavaid korraldusi, et korralagedused, mis koolis aset leid- nud, lõpetataks. Härra minister toob aga oma motiivides ette, et Raabe on süüdi selles, et ta ei ole koolis katsunud ega suutnud korda maksma panna.

18. septembril 1928 riigi koolivalitsus- es saadud palves, millele alla kirjutanud terve rida isikuid, kes ennast nimetavad Vastemõisa Kildu algkooli lastevane- maiks, palutakse Madis Raabe kõrvalda- mist Kildu algkoolist, ette tuues palves terve rea süüdistusi Raabe vastu. Kui aga vaadata selles palves ettetoodud süüdis- tusi, siis nähtub otse, et see palve on kokku seatud säärase isiku poolt, kes võis teada, mida tehti koolinõukogus, ja mis- sugused vahekorrad seal õpetajate vahel olid. Ka on selle palve p. 2-ses tõstetud süüdistus Raabe vastu, et tema on õpi- laste juures kehalist karistust tarvitanud, kuid õpetaja Jürisson'i kohta, kelle kohta on juurdusega kehalise karistuse tarvi- tamine kindlaks tehtud, säärast süüdis- tust ei ole tõstetud.“ (Hariduse- ja sot- siaalminister J. H ü n e r s o n: Tehke motiivide kohta järeldused.) Härra minist- ter, see on Riigikohtu motiiv. (J. T e e- m a n t, põl: Kas kohus eksida ei või?) Kas Teie tahate sellega öelda, et meie peaksime asuma seisukohale, et Riigiko- hut arvestada ei saa. (Hariduse- ja sot- siaalminister J. H ü n e r s o n: Asuge mis seisukohale tahate, aga tehke järeld- us.) Ma soovin, et Teie, härra minister, teeksite järeldused neist motiivist. Mina praegusel silmapilgul Riigikohtu otsusest Riigikohtu kohta järeldust ei tee, vaid Teie kohta, härra minister. (Hari- duse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n: Ja mina teen Teie kohta.) Olge lahked! Teil on kõik õigused olemas, mis on härra ministril ja Riigikogu liikmel. (J. T e e- m a n t, põl: Kas kohus eksida ei või?) Ma palun, et seletate seda Riigikohtule, mina esialgu ainult loen need motiivid ette. (J. T e e m a n t, põl: Kõnelen iga päev, eilegi tuln sealt.)

„Ka palve p. 3-das on õpetaja Jürisson ja Lillak kaitse alla võetud, samuti kui p. 4-das on kaitse alla võetud teiste õpetajate huvid (maa kasutamise asjas).

Sellest nähtub, et lastevanemate poolt allakirjutatud palves etteoodud süüdistusi tuli võtta äärmise ettevaatusega, sest see palve oli sihitud Raabe vastu vastu-kaaluks Raabe ettekandes tähendatud korralageduste eest vastutusest pääsemise mõttes. Kuid toimetatud on käesolevas asjas täiesti teisiti: Raabe ettekanne jäi tagaplaanile, nagu seda soovisidki palve kokkuseadjad, ja juurdluse terve raskus sihiti Raabe vastu, ilma et tema ettekandes etteoodud asjaolud oleksid selgitatud esimeses jones. Et see pidi sündima kiire korras, tõendab ka riigi koolivalitsuse kiri 4. sept. 1928, milles paluti Raabe ettekandes tähendatud asjaolude selgitamisega rutata (algat. lht. 7). Samal põhjusel tuli äärmise ettevaatusega arvestada Kildu algkooli õpetajate seletusi, milles nad süüdistasid koolijuhatajat Raabe't ühes või teises teos, ja nende õpetajate väljaütled võisid eelpooltähendatud põhjustel tõenduseks olla Raabe vastu ainult siis, kui need oleksid kinnituse leidnud teiste erapooletute tunnistajate seletusega või asjaoludega, mida aga juurdlustest ei nähtu. Samuti on ministri esindaja Riigikohtus, põhistades täiendavalt ministri otsust, opereerinud just ainult kooliõpetajate väljaütlustega, kes nagu eespooltoodust nähtub, olid halvas vahekorras Raabe'ga. Neil põhjusil leiab Riigikohtus, et ministri otsuse p. 1., 3. ja osalt 4. Raabe vastu väljendatud süüdistused on tõendamata.

Mis puutub otsuse punkt 4. väljendatud süüdistusse, siis leiab Riigikohtus, et ka see süüdistus ei või ülesseatud kujul püsima jääda, sest Hariduse- ja sotsiaalminister ei ole arvestanud seda, et koolijuhatajal on teatav vastutus kooli hea seisukorra ja töö eest, ja seepärast ta on õigustatud ja koguni kohustatud hoolitsema selle eest, et koolitööd takistavad väärnähitused oleksid kõrvaldatud, kuigi seejuures ta võib vastollu sattuda teiste kooliõpetajatega. Et Raabe oleks vahekorrad oma isiklikkudel põhjustel teravaks ajanud, aga mitte kooli heakäigu huvides, on käesolevas asjas täiesti tõendamata; asjaalgatamine Raabe poolt tõendab aga vastupidist. Ka ei nähtu toimetusest, et selle süüdistuse ülesseadmisel ja otsuse tegemisel oleks arvestatud Raabe endist hilisemat õpetetegevust, millisel asjaolul aga on suur tähtsus distsiplinaar- korras karistuse määramisel. Viljandimaa haridusnõukogu koosoleku protokollist nähtub aga, et kohapeal on hinnatud Raabe tegevust teisiti, kui Hariduse- ja

sotsiaalminister seda on teinud, ja Hariduse- ja sotsiaalminister ei ole põhistanud, mis sundis teda, Raabe'le kõige kõrgemat karistust määrates, teisele seisukohale asuma kui kohalik haridusnõukogu.“

Kui kohalik organ asub teisel seisukohal ja ministeerium teisel kohal, siis minu arvates vajab see põhjendamist, mispärast teisel seisukohal asutakse. (Paremalt poolt: Selleks oli võim.) Ei olnud võimu, Riigikohtus ütles, et on võimust üle astunud. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Täiesti õige, see on üks pudru. Ja selles see asi seisab, et härra minister ei ole suutnud sellest pudrust välja seedida, mis oluline. Kahju, pudru põhjal tehakse otsus ja siis alles hakatakse otsima, kuidas seda põhjendada. (Vahelhüüe.) Teie ütlesite, et see on pudru.

„Edasi nähtub Vastemõisa vallavolikogu otsusest 23. detsembrist 1929, et kaebaja tegevust koha peal hinnatakse kõrgelt, ja et tema vastu nurinat ei ole, missugusel asjaolul igatahes on käesolevas asjas suur tähtsus, silmas pidades asjaolusid, mille tagajärjel Raabe vastu süüdistused tõstetud.“ Need on Riigikohtu motiivid, härra Tonkman, osalt vormilised, osalt sisulised. Ja kui ma ütlesin, et mina ei kõnele sisuliselt, siis selles mõttes, et mina sisuliselt Kildu asja ei uuri ega aruta. Mina vaatan seda, mis Hariduseministeerium ja Riigikohtus teinud, ja neist kahest asjast teen ma järeldusi, ja see on minu arvates täiesti vormiline küsimuse käsitlemine. (K. Tonkman, põl: Aga vahest vormiline käsitlemine jääb ära, võtate sisulise.)

Juhataja: Ma palun rahu.

J. Piiskar (stp): Kui meie kõrvu seame härra ministri seletused, mis ta andis juba varemalt Riigikogus, ja ta tänase seletuse seega, mis Riigikohtus selles asjas oma motiivides ette toonud, siis tundub mulle küll, et isegi härra hariduseministri tänane seletus ei toonud ette neid andmeid ja asjaolusid, millest oleks võinud järeldada, et õigus on hariduseministril, ja Riigikohtul ei ole õigus. Sest kordan veel, minu teada on kaugelt suurem osa neist andmeist, mis härra ministril kasutada, Riigikohtus ette toodud ministri esindaja poolt, ja nende põhjal on Riigikohtus oma seisukoha võtnud, kui ta ütleb, et ei saa tunnistada, et ministri esindaja seletusega oleks süüdistus põhistanud. Tähendab, need materjalid, mis ette toodud Riigikohtule ja millised täna siin meile ette toodi, need seda ei põhista.

Kui täna härra minister tuleb ja laseb välja paista, et Riigikohtus pole talitanud nii, kui ta talitama oleks pidanud, siis on

see säärane etteheide, mille puhul on väga palju kurjustatud just neis ringkondades, kuhu ka härra Hariduse- ja sotsiaalminister kuulub. Kui mõnelt teiselt poolt on lastud välja paista, et meil kohtud ilmeksimatud ei ole, ja võivad teha sääraseid otsuseid, millega ei saa nõus olla, siis on alati öeldud, et meil on rippumatu, iseseisev kohus, eriti kõrgem kohus, ja tema otsustega tuleb leppida kui paratamatusega. Kui see nii on, härra minister, siis oleksid kõik need tagantjärele seletused ülearused. Meie võime konstateerida seda, et minister on talitanud nii, et tema otsus on kohtu poolt ära muudetud, tähendab minister ei suutnud oma otsust tarvilikult põhistada. Ja seega talitas härra minister kerge käega. (V a h e l h ü ü d e d.) Härra Teemant, ega ma lugupeetud Välisministrit ei taha seepärast oma kaitse alla võtta, kui temale säärased viperused sagedamini juhtuvad, kui Hariduse- ja sotsiaalministrile. Aga ega see veel ei õigusta Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi samme.

Lubatagu siiski öelda, kui tahetakse valvel olla noorsoo, kooli ja õpetajate huvide eest ja tahetakse sealjuures ka Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi autoriteeti tarvilikul määral hoida, siis ei oleks härra minister pidanud tulema sääraste üksikasjadega, ma ütleksin kohaliku musta pesuga, mida ei saa kontrollida, vaid oleks pidanud tulema, nagu Võru asjaski ja ütleva, et see on pudru, ja sellest on raske aru saada, ja et ministeerium on teinud sammu, mida ei saa kaitsta. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : See on teine asi.) Kui see on teine asi, siis peaks seda selgesti ütleva. Praegu on aga mul mulje, et ministeerium talitab õpetajate suhtes kerge käega ja ei tee karistamise otsuseid sääraste ettevaatusega, et õpetajaskond võiks julge olla, et Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt temale ülekohut ei tehta. See ei tähenda midugi, et ei tule karistada õpetajaid, kes seda teeninud. Pean veel kord ütleva, et meie ei pea kuidagi viisi võimalikuks kaitsta sääraseid õpetajaid. On öeldud, et Hariduse- ja sotsiaalministeerium ei ole talitanud tarviliku ettevaatusega. See on seisukoht, millel asub õpetajate liit ja õpetajaskond, soovides, et põhjust ei oleks põhjendamatuks ärevuseks, pealegi kui kõrvalteated tulevad, et säärastel juhtumistel võivad olla kõrvalmängud, nagu härra minister Võru asja kohta tunnistas, õigeks võttes, et parteipoliitilised ringkonnad võisid seda küsimust mõjutada. Vaadake, kui need nähtused kõik kokku satuvad, siis lubatagu, et meil vähemalt praegusi seletusi ära kuulates siiski seda veenet ei ole, et Hariduse- ja sotsiaalministeerium tulevi-

kus tahab õpetajatega talitada säärase korrektsusega, et ei oleks kohtadel põhjust mingisuguseks ärevuseks.

Lubatagu lõpuks paar märkust kolmanda asja kohta, nimelt Ohekatku õpetaja kohalt lahtilaskmise kohta. (J. T e e m a n t, põl: Teine kord!) Ma lõpetan otsekohe. (J. T e e m a n t, põl: Ärevus läheb suuremaks!)

J u h a t a j a : Palun rahu, sõna on rkl. Piiskar'il.

J. P i i s k a r (s t p) : Ka selles küsimuses on härra minister viinud asja hoopis teisele pinnale. Ta tõi ette kuuldusi ja jutte, et seal olevat nii- ja niisugused asjad olnud, ja ütles, et ta isegi ei tea, kui palju need väärt ja põhjendatud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Kust mina võin seda teada!) Teilt ei ole, härra minister, neist asjust teadmist keegi nõudnudki. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Aga pärite siiski aru!) Meie pärite aru hoopis teisel pinnal. Selle vastu, kui kõlbmatud õpetajad vallandatakse, meil, arupärijail ja õpetajate organisatsioonidel, kunagi midagi ei ole. Selle asemele, et selgitada, kas ja kuidas õpetajad süüdi, tullakse aga seisukohaga, nagu härra minister ise tähendas, et asi on raske lahendada, ja seepärast peab tarvitama mingit nipet-näpet, et õpetajast lahti saada. Vaadake, siin on just nipet-näpet samuti tarvitatud. (M. L a a r m a n, põl: Mis see „nipet-näpet“ on?) Härra minister tarvitas seda ütlust, mis see on, seda mina ei tea. Misugune see „nipet-näpet“ siin on, seda ma ütlen Teile kohe, härra Laarman. Oli tekkinud meeleolu, et õpetajast tarvis lahti saada. Kas õpetaja süüdi või mitte, see on iseküsimus. Selle asemele, et otsekohe teha kindlaks õpetaja süü ja ta vallandada, lastevanemad jätaavad oma lapsed koolist ära. Aga meil on koolisundus, mis ütleb, et lapsed teatavas vanuses peavad koolis käima. Jätakse aga lapsed kooli saatmata, langevad lastevanemad trahvi alla. Et sellest mööda saada, lubatakse seal avada kodukool, et võimaldada neile lastele, kes kooli minna ei taha, kodukooli minna ja seega tegelikult näidata, et õpilaste arv koolis väike. Meie teame, et kodukoolide avamisel on tähtsajad. See kodukool registreeriti aga alles siis, kui teataval ringkonnal oma seisukoha läbisurumiseks tarvis oli kodukooli avada. Enne, kui olid tähtsajad registreerimiseks, siis ei tehtud seda, sest sellel ringkonnal ei olnud see siis nähtavasti tarvilik. Kui aga arvatakse, et kodukool jääb kauemaks edasi kestma, ja Harjumaa koolivalitsus avalikust koolist lahti saab, siis eksitakse väga. Arvan, et tulevaseks

sügiseks seda kodukooli enam ei ole, ja siis avatakse jälle avalik algkool. Aga kui siis see vallandatud õpetaja, kelle vallandamiseks muid põhjusi ei leitud, kui õpilaste vähene arv koolis, mis tingis kooli sulgemise, kui nüüd kool uuesti avatakse, tuleb ja nõuab enese uuesti ametisse panemist, siis hakkab see asi vist otsast peale, sest vallandamise põhjus on ära langenud. Vaadake, et võimaldada ebaseaduslikus korras avada ja asutada kodukooli selleks, et lapsi avalikust algkoolist ära viia, ja sel teel, et õpetajast lahti saada kooli sulgemise kaudu, seda peame kõveraks teeks, kas seda tarvitatakse hea või halva õpetaja vastu, see on ükskõik. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : See oli seaduslik tee.) Teie, härra minister, leiate, et õpetajaga võib niiviisi ümber käia! Ärge pange siis pahaks, kui õpetajate delegatsioonid, protestid ja arusaamatused veel sagedamaks lähevad kui praegu. Härra minister, missugune kindlustus on siis õpetajal, kui ta ei või kindel olla, et tema suhtes säärast teed ei hakata tarvitama? Kas võib ükski õpetaja pärast seda, kui Teie ütlesite, et see on seaduslik tee, kindel olla, et tema vastu seda teed ei hakata käima? Vaadake, säärasele pinnale ei saa meie koolipolitikat rajada. (J. T e e m a n t, põl: Aga kas ei olnud seal midagi, mis lubatud ei olnud?) Aga kui seal midagi on, siis on ometi ministeeriumi ülesanne tõendada, et õpetaja ei kõlba sellele kohale, ja ta jalamaid lahti lasta tuleb. (V a h e l h ü ü e : Kui puuduvad need abinõud?) Abinõud puuduvad siis, kui teil korda ei lähe kahtlustusi ja süüdistusi nii põhjendada, nagu tarvis. (M. L a a r m a n, põl: Niisuguseid Raabe'sid on terve maa täis, aga ühestki ei saa lahti.) Ma arvan, et küsimust siiski ei saa nii seada, nagu üks tark professor omalajal seadis, et Eestis on kõik hullud, ainult kaks mitte, professor ise ja üks Tartu peremees. Õigem on vist nii seada, et professor on hull, teised mitte. Niisugusele pinnale küsimust seada ei saa.

See oleks kõik, mis meil nende ministeeriumi korralduste kohta praegu öelda, jättes täiesti kõrvale, milline on õpetaja. Kui õpetaja on halb, kihutatagu ta minema, aga kui ei ole tõendus, siis ei saa õigeks pidada ministri väidet, et see on seaduslik tee — keerdkäikude kaudu õpetajast lahti saada. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Teist seadust ei ole, pole midagi teha.) Kui teist seadust ei ole, siis loodagu see teine seadus, aga ärgu katsutagu seadusest keerdkäikudega mööda hiilida. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Tulen varsti uute seadustega, aga ärge siis vastu vaielge.)

Teie valitsete, ega meie ja õpetajaskond ei valitse, ja meile ei saa etteheiteid teha, kas seadust on või mitte. Kui aga seadus on, siis peab selle järgi käima. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : See on ühine platvorm.) Aga Teie ei ole talitanud selle platvormi järgi, seepärast oleme sunnitud Teile etteheiteid tegema. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : See on meie mitmekesine arusaamine asjadest.)

Kõike seda paari sõnaga kokku võttes jääb öelda, et senised härra ministri seletused selles mõttes meid ei rahulda ega suuda veenda, et minister oleks seadusepärast talitanud ja korraldanud, vaid meil jääb tunne, et on talitatud väga kerge käega ja seadusest mööda minnes. Et varemaltki sääraste küsimustega kergekäeliselt on talitatud, selleks lubage meelde tuletada hariduseministeeriumi korraldust samal alal mõni aeg tagasi, millest oli ka Riigikogus jutt. Tagandati omalajal ametist Tõstamaa õpetaja. Kui Riigikogus sellele tähelepanu juhiti, et see on sündinud ebaseadusepärast, siis tuli selleaegne hariduseminister, see ei olnud Teie, härra Hünerson, see oli üks teine hariduseminister... (K. T o n k m a n, põl: Kas Johanson?) Härra Tonkman, olge nii lahke, vaadake stenogrammist järele, läheb kiiremini. See minister tegi teravamaid etteheiteid arupärijaile kui Teie, härra minister, (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Ta oli üldse karedam mees.) et kuidas juletakse niisuguste asjadega tulla, see on skandaal üldse niisuguseid asju ette tuua. Pärast selgus aga, et selgi korral see otsus Riigikohtus muudeti ja õpetajaile välja mõisteti palk, mis saamata oli jäänud. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Aga see asi jäi lõplikult lahendamata.) Vintsutused ja säärased kergekäelised korraldused olid mõjunud sellele inimesele nii, et keskealise inimese tervis langes ja langes, (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Ta sai ju õigeksmõistva otsuse.) ja mõni aeg pärast Riigikohtu otsust suri see mees. Need ringkonnad, kes teda lähemalt tundsid ja temaga kokku puutusid, on veendumusel, et kui seda tühjaminevat protsessi ja ministeeriumi korraldusi ei oleks olnud, oleks see õpetaja võinud praegu oma kohal püsida. Need asjad löid aga inimese tasakaalust välja, ja ta vaibus ja vaibus. (Hariduse- ja sotsiaalminister J. H ü n e r s o n : Aga minister vaibus ka kokku, mis sellest tuleb järeldada?) Seepärast ma arvan, et ministeerium ei peaks harrastama enam neid meetode, mida täna siin püütud kaitsta, vaid peaks suutma kooli alal maksma panna

niisuguse korra, nagu see maksvate seadustega temale ülesandeks tehtud. Seepärast ei rahulda meid need seletused, kus isegi niiöelda musta pesu ette toodi, mille ulatuse äramääramise meie härra ministri hooleks jätsime, kas neid ette tuua või mitte, mispärast meie ka täna nende küsimuste juures ei kavatse peatuda, kuid tulevikus, kui see tarvilik peaks olema, oleme valmis neid asju ka sisuliselt käsitleda.

Nii näeme, et ministri seletused on, kui mitte rohkem öelda, ühekülgsed. Asjal on teisi külgi, millest vaikides mööda mindi, kas seepärast, et andmeid ei olnud, või et seda tarvilikuks ei peetud. Arvesse võttes neid asjaolusid, esitan järgmise ülemineku-vormeli:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastuse J. Piiskar'i, O. Gustavson'i, J. Voiman'i ja B. Eilman'i arupärimisele Hariduse- ja

sotsiaalministri ebaseadusepärase sammude kohta õpetajate lahtiregistreerimise ja vallandamise suhtes, konstateerib, et Hariduse- ja sotsiaalminister on talitanud õpetajate lahtiregistreerimisel ja vallandamisel ebaseadusepäraselt, ja läheb päevakorras edasi.“

5. Järgmise koosoleku määramine.

Sekretär A. Schulbach'i ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koosolek homme, 4. aprillil, kell 17. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 47, lisa nr. 4.)

(H ü ü d e d : Lõpetada!)

Juhataja: On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek.

(H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.25 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).